

Els greuges de cori
a la Catalunya del segle XVI

Tesi per a la col·lació del grau de doctor en Dret
presentada pel llicenciat Oriol OLEART i PIQUET,
dirigida pel Catedràtic d'Universitat
i Professor Emèrit de la UAB Dr. Joaquín Cerdà Ruiz-Pons

Facultat de Dret, Universit. de Barcelona

Curs acadèmic 1991-1992

Plantejament, evolució i context

"Les còrtes, lasso de amor que unia al pueblo con el rey, eran tan celosas de los derechos de aquel, como de los de este, como de los suyos propios. Con una solicitud que jamás fué desmentida, veían cuidadosamente para que ni en un apice fuesen cortadas las prerrogativas del trono, pero también cuidaban de que ni en un punto fueran menoscabados los derechos del país".

V. BALAGUER, *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*, II, p. 725.

Establert el fet que l'evolució de les assemblees estamentals històriques dels territoris del món europeu occidental respon, en línies generals, a uns models relativament similars ⁽¹⁾, podem suposar que per sobre

¹ HINTZ, "Tipología de las instituciones estamentales de Occidente"; LOUSSE, *La société d'Ancien régime. Organisation et représentation corporatives* [que recollien en bona mesura aportacions del corrent corporatista (germànic), com ara de Von BELOW o de D. CERNAPF]; BISSON (ed.), *Medieval representative institutions*; BLOMANS, "Una tipologia delle istituzioni rappresentative nell'Europa tardo-medievale", [se sol citar també BENOY, *Cours d'histoire des institutions européennes. Les assemblées d'État*]; entre altres manifestacions destacades dels anhels de la ICHPRE [se'n pot veure la relació d'estudi en BERNHARD, "Editor's Introduction: Studies in the History of Parliaments", p. 161-166]; Mc ILMAIN, "Medieval estates", p. 682; LEGATY, "Princes, Parliaments ...", p. 151. Ultra treballa relativament més recenta com ara els de MARONGIU (des del primerenc *L'istituto parlamentare ...*; fins al seu *Il parlamento ...*, amb un afany comparatiu), els volums dedicats a "Gouvernés et gouvernants" dels *RSJS*; o els treballs de FERNÁNDEZ ALBALADEJO ("Cortes y poder real ...") i de CONIÁLEZ ANTÓN (*Las Cortes ...*, amb un afany comparatiu peninsular llecable); entre d'altres intents, de resultats desiguals (p. ex., LALINDE, "Los parlamentos y demás instituciones ..."; "Las asambleas políticas ..."; o "Las Cortes catalanas en la edad media"; ACOSTINO, *Le istituzioni parlamentari nell'Ancien Régime*).

d'aquelles característiques que es poden considerar més localistes o de detall (les quals, en definitiva, esdevenen els trets peculiars o distintius de la institució d'un indret determinat) hi ha unes altres línies comunes que presideixen la mateixa constitució de l'organització política dels diferents territoris, bo i permetent de situar les relacions entre els subjectes i els seus senyors dins d'un marc també agermanat (2).

Es des d'aquest punt de vista, doncs, que hem de contemplar la relació (dialèctica) que s'estableix entre les dites parts i un dels veïcles pels quals es manifesta: la reclamació per via de *greuge*, derivada directament d'un abús o d'una extralimitació d'actuacions per part del monarca o d'algun (o alguns) dels seus oficials.

Els arguments filològics

Etimològicament, el mot català *greuge* (3), segons l'ALCOVER-MOLL (4), és probablement un derivat postverbal d'*agreuja*, el qual provindria del llatí *aggreviare* (amb el sentit de "afeixugar"), d'un ètim llatí **grevis* (amb el

2 Basten els estudis de la Societat Jean Bodin dedicats a la 'monocràcia' (RSJB, vols. XX i XXI), o la monografia de KENN, *Kingship ...* com a primeres referències.

3 D'altres llengües tenen també aquest terme, a més o més del cas aragonès, amb un significat que no deixa de presentar-hi, com veuren un clar parentiu. així, p. ex., el trobem en documentació bearnesa ("sous los quals greuges per es N. fo apunctat, així que appar per los apunctaments, en lo Livre des Establisments scriutz ...", text de 1513, citat per CADIER, *Les états de Béarn ...*, p. 12, n. 1).

4 *Diccionari català-valencià-balear ...*, vol. VI, p. 407, s.v. "Greuge".

significat de "greu"), base també del mot equivalent en a'altres llengües, no únicament al llatí (medieval) *gravamen* (5), sinó també en el francès *grief* (6), el castellà *agravio* (7), l'aragonès *greuge* (8), el portuguès *agravamento* (i *agravo*), etc. (9). Segons COROMINAS (10), qui confirma la tesi anterior, és també un substantiu postverbal que prové de l'arcaic *greujar*, el qual deriva d'un llatí vulgar **greviara* (o **aggreviare* que, com hem vist, registra l'Alcover-Moll).

5 DU CANGE, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, IV, p. 106 [correspon al § 952 de l'ed. de Paris 1733], NIEMEYER, *Mediae latinitatis lexicon minus*, p. 474. Tots dos el recullen des del s. XIII.

6 ROBERT, *Le petit Robert, 1, Dictionnaire ...*, p. 891, s.v. "grief"; p. 890, s.v. "grever"; *Gran Dictionnaire Encyclopédique Larousse*, t. 5 [Amb tot, trobem també *grief* en llengua d'oïl i *greugis*, de *grave*, o *greu* o *greug* en llengua d'oc amb el sentit de *dommages-intérêts*, és a dir, les indemnitats degudes pels *griefs* legítims que el senyor podia tenir contra el seu feudatari (TARDIF, *Le droit privé au ...* p. 82).

7 COROMINAS, *Diccionario Etimológico y Complementario de la Lengua Castellana*, vol. 2, p. 775b-776a, s.v. "grave", hi ha "agravio" (documentat els anys 1295-1317); i "agraviar" (documentat el 1242 i en d'altres obres del s. XIII). També en COROMINAS / PASCUAL, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, v. 3, s.v. "grave", p. 202-203.

8 On es conserva la denominació *greuge* (segons COROMINAS, *Diccionario Crítico Etimológico de la Lengua Castellana*, p. 776a, s.v. "grave", a propòsit de la veu "agravio", diu en nota: «De la forma catalana correspondiente *greuge* está tomado el arag. *greuge*»).

9 Fins i tot trobem amb aquest mateix radical el terme anglès *grievance* (*The Concise Oxford ...*, p. 471, s.v. "grievance", "grief"), que també comparteix amb la resta de llengües els altres sentits vinculats al sentiment de dolor, o de suportar una càrrega, que experimenta el subjecte agent.

10 *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. IV, s.v. "greu", p. 651a13-23, p. 651a40-54.

Tots dos inventaris lexicogràfics recullen el terme, amb una llarga tradició, que ja es documenta, almenys, en la crònica de Jaume I ⁽¹¹⁾, o en el Llibre de Consolat de Mar, amb el sentit d'acció danyosa, ofensiva, d'injúria, d'una ofensa greu. Alhora es consigna -com veurem més endavant que denota la mateixa documentació de l'època moderna ⁽¹²⁾- el fet que al llarg del segle XIX [i probablement durant els precedents també ⁽¹³⁾] tant el nom *greuge* com el verb *agreujar* eren poc usats en benefici dels castellanismes -avui barbarismes- *agravi* i *agraviar* ⁽¹⁴⁾, que no plantejaven conflictes d'adequació a la llengua parlada en la mesura que no desdeien de l'ètim clàssic *gravis* ⁽¹⁵⁾.

11 **COBONINAS** (*Diccionari etimològic i complementari ...*, vol. IV, s.v. greu", p. 651a41-45) diu "que ja apareix en Jaume I i algun altre text molt antic, i és possible que fos usat per Lluïl però no n'hi sé més que un ex. insegur ... , però sense precisar-ne la data ni el tipus de document.

12 La vitalitat del terme queda ben testimoniada (en textos que ens interessin), v., p. ex. **ACA, CB, Vária, 13, f. 107** [Cort de 1534], **ACA, C, 1006, f. 42v, 45v, 58v, 70, ACA, C, 1022, f. 178v, JCADC, III,4,12, ACA, CB, Proceamos, 45, f. 167v** [Cort de 1542], **JCADC, I,1,13,1 (f. 36-37)** [Cort de 1547], **ACA, C, 1000, f. 66** [Cort de 1553], **ACA, C, 1003, f. 82v, JCADC, I,7,7,13 (f. 375), I,7,7,14 (f. 375)** [Cort de 1564], **ACA, CB, Vária, 17, f. 51v** [Cort de 1585]; **ACA, CB, Vária, 18, f. 12, 12v, 13, 17v, 19v, 21v, 24, 25v, 26, 26v, 27, 30, 30v, 31, 31v, 32, 33, 33v, 35, 36, 37, 42, 42v, 44, 45; JCADC, I,1,7,4 (f. 25-26), I,1,27,12 (f. 50), I,1,47,1 (f. 114), I,1,61,1 (f. 147)** [Cort de 1599].

13 P. ex., **ACA, C, 1010, f. 33.**

14 V., p. ex., **COSTELLÀ, Vocabulari de barbarismes**, p. 10, on recull les formes citades, més *agravant, agravament, agravació i agravar*, totes incorrectes.

15 V., p. ex., les veus en: **ALCOVER / MOLL, Diccionari català-valencià-balear ...** vol. 1, p. 301. Hem de fer notar que davant de les grafies 'agraviar' o 'agreujar', l'aplicació en la transcripció dels criteris regularitzadors de l'ús de les lletres *i / j* i *u / v*, més el fet que la segona vocal és, en català

Les llengües dels diferents territoris es troben unides, com hem vist, no solament a partir del substantiu i dels derivats ⁽¹⁶⁾ del radical de l'ètim llatí (que en temps medievals deriva en la utilització -generalitzada a les diverses terres europees- del substantiu de *gravamen*, -inis, en plural: *gravamina* ⁽¹⁷⁾) -terme que pren una accepció específica ⁽¹⁸⁾ per a les reclamacions que presenta, al

oriental, una vocal neutra, ens portava a una igualació de les formes no desitjada, cosa que ens ha fet aplicar dit criteri, no pas inflexiblement, sinó vinculat a la forma concreta de cada mot, respectant-hi les grafies de les vocals respectives. [P. ex., la grafia 'agreujats' (ACA, C, 1005, f. 66v, § 238) o "agreugats" (ACA, C, 1001, f. 156) ha estat mantinguda, tot i la confluència que podria presentar, generada pels criteris regularitzadors (si s'aplicaven fins a les últimes conseqüències), amb la (possible) forma 'agreviat' o, fins i tot, 'agraviat', al costat d'un hipotètic *agraujat*].

- 16 Així, bo i prescindint de mots de l'estil de 'gravar', "gravamen", "gravós", tenia dintre de la mateixa família *greujar*, 'agraviar', 'desagraviar', *gravar*, *gravós*, en català, *agraviar*, *agraviado*, *gravoso*, *desagraviar*, en castellà, *grievous*, en anglès, etc.
- 17 Deixem de banda el sentit que aquesta forma comparteix -pel radical llatí- que ha donat el neologisme *gravamen* en el sentit de càrrega, normalment de contingut econòmic, que ha de ser suportada per un subjecte o un grup de subjectes.
- 18 V., per al territori castellà, LINERAN, "The Spanish church ..." (en les p. 141-147 transcriu el document castellà de 1270, on apareixen termes com *agravamientos*, *agravado*, *agrava(r)*, *tuertos*, *gravamen*); també "The *gravamina* of the Castilian Church in 1262-3". Per al territori gal, v., de primer, OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit* ..., p. 363, 379-387; i, per a un moment posterior, SERBAT, *Les assemblées du clergé de France* ..., p. 266-267, i els exemples que inclou en els apèndixs V (p. 376), XII (p. 376), XVI (p. 379), XVIII (p. 385), XXXI (p. 397). Quant als territoris saxons, v. BENTON, "The Clergy and Parliament in the Thirteenth and Fourteenth Centuries", p. 97-98; JONES, "Bishops, politics and the two laws: the *gravamina* of the English clergy, 1237-1399". Un altre sentit, distint, del terme, és el que apareix en l'expressió "appel a *gravamina*", tractat amb deteniment per NOBEL, *Le recours au roi dans les apys du sud-ouest de la*

període medieval, normalment al marge de l'assemblea estamental, el clergat ⁽¹⁹⁾-, sinó que també ho estan a partir de les famílies de mots de significat connex. Així doncs, no és casual, que *greuge*, per exemple, es vinculi amb *reclamació*, *clam*, *queixa*; o que *grief* es relacioni amb *réclamation*, *doléance* -i, doncs, *cahier de doléances*- ⁽²⁰⁾; i encara que *grievance* es vinculi amb *claim*, o fins i tot *petition* -i, doncs, *petition of right*, *common petitions*, etc.-.

Si el parentiu provinent de la filologia agermana, per aproximació, el sentit dels mots en els diferents idiomes, no ens ha de sorprendre que, a nivell jurídic, aquests mateixos mots puguin arribar a designar institucions que hi acompleixin funcions igualment assimilables.

Els greuges, una realitat comuna europea

Greuges, agravios, són mots i conceptes coneguts, no sempre tractats suficientment per la doctrina ⁽²¹⁾,

Mouvance, aux XIIIe et XIVe siècles. L'appel a gravamine et la simple querelle et leurs origines romano-canoniques.

¹⁹ Quant a les reunions del clergat francès, v., també, BLET, *Le clergé de la France et la Monarchie*, GÉRIN, *Recherches historiques sur l'assemblée du clergé de France de 1652*, PÉRONNET, *les assemblées du clergé sous le règne de Louis XVI (1775-1785)*; i, des del punt de vista dels mecanismes de pressió política, COUBY, *Les moyens d'action de l'Ordre du Clergé au Conseil du Roi (1561-1715)*; PÉRONNET, "Un exemple d'opposition légale: les Assemblées du Clergé de France au dix-huitième siècle".

²⁰ V. les veus cahiers (*Grand Dictionnaire Encyclopédique Larousse*, t. 2), *doléances* (al suara citat i al *Lexique historique de la France d'Ancien Régime*), i *cahier de doléances* (en G. LÉPOINTE, *Petit vocabulaire ...*, p. 48, i 104-105).

²¹ P. ex., sobre els greuges, l'obra de CARRAS (Prácticas y estilo ..., p. 86-91) extreu (i tot sovint parafraseja) alguns passatges de l'obra de CALLIS que esdevé

fàcilment localitzables -amb una tradició plenament medieval- en els diversos territoris peninsulars amb personalitat jurídica pròpia: al Principat de Catalunya i Comtats de Rosselló i Cerdanya (22), al Regne de València (23), al Regne d'Aragó (24), al Regne de Navarra (25), al Regne de Castella (26), o, amb els seus agravaments, al de Portugal (27).

clàssica (*Extragravatorium curiarum* ...) -al costat d'altres tractadistes com ara, BELLUGA (en el seu *Speculum principum* ...) - la selecció dels quals és presa com a model (se'n copia fins i tot la tipografia), sense indicar-ho clarament, per BALAGUER, en *Bellezas* ..., II, p. 422-425.

- 22 A tall d'exemple, v., selectivament, l'*Extragravatorium curiarum* ..., de CALLIS, i el *Sumari* ..., de BOCCO tot i que també fem remissió als autors que s'aniran citant més endavant.
- 23 Ultra les obres editades pel Departament d'Història Moderna de la Universitat de València, v. BOTE, *Apuntes* ..., hi dedica el capítol XV (p. 43-45). MARICHALAR / MARIQUE, *Historia de la legislación* ..., vol. VII, p. 505 ss. [segueix en el vol. VIII] (a la p. 454 del vol. VII han afirmat que el cas valencià és similar al català i que, per tant, no s'ocuparan del que ja han tractat en el segon; cal considerar-hi inclosos els greuges). BARRILA, "Investigaciones histórico-críticas ..", p. 296 ss, o, si cal, FERNANDEZ ALVAREZ, *El siglo XVI*, p. 638-643, on despatxa totes les de la Corona d'Aragó.
- 24 HOLINO, *Repertorium fororum* ..., f. 165-166, MARTEL, *Forma* ..., p. 73-74 i ss., BLANCAS, *Modo de proceder* ..., cap. 14, p. 62-71v, MARICHALAR / MARIQUE, *Historia de la legislación* ..., vol. VI, p. 196-201, 220-221 i 265 ss., ultra les monografies de GONZÁLEZ ANTÓN i de SARASA.
- 25 SUICI, *Las Cortes de Navarra* ..., p. 295-302. MARICHALAR / MARIQUE, *Historia de la legislación* ..., vol. IV, p. 399 ss., [*Pueros de Navarra* ...], p. 219-221, FLORESTÁN, "Las Cortes de Navarra después de la conquista ..."; o, si cal, el breu FERNANDEZ ALVAREZ, *El siglo XVI*, p. 636-638.
- 26 P. ex., les *Cortes de los antiguos reinos de Leon y Castilla*, 6 vols., o les *Actas de las Cortes de Castilla*, 60 vols. V., és clar, les obres clàssiques, de MARTINEZ MARTINA, *Teoría de las Cortes* ...; PIGNORRINI, *Las Cortes de Castilla* ...; PÉREZ-FRANCO, *Cortes de Castilla*; GONZÁLEZ ANTÓN, *Las Cortes en la España del Antiguo*

Institucions assimilables que permeten als súbdits de complir (amb) el seu deure de consell, les quals són vinculades, indefectiblement, a l'existència i al funcionament de les assemblees estamentals dites representatives (28). I esdevenen igualment identificables en d'altres territoris europeus constretes no tan sols als límits cronològics del present treball (29): en l'àmbit dels diferents territoris francesos (30), trobem els *cahiers de*

Régimen. En té una síntesi LAPETRE, *Las monarquías europeas ...*, p. 27-37, 101-106 i 224, FERNÁNDEZ ALVAREZ, *El siglo XVI*, p. 603-636. N'hi ha d'altres, però, de força menys anomenada i encara menys (evident) transcendència, vinculades únicament, quant al seu valor, a les coordenades en què aparegueren TAPIA, *Las Cortes de Castilla*, RANOS, *Historia de las Cortes ...*, o BOVARD, *Las antiguas cortes ...*, ALVAREZ-CEUDIN, *Las cortes españolas*, que cito tan sols a tall d'exemple.

27 HESPERIA, *História das ...*, p. 367; CAETANO, *Historia ...*, p. 400 i 565 (qui destaca que les Ordinações Afonsinas no esclareixen l'equivoc que s'establí entre l'ús dels termes *apelação* i *agravo* en la terminologia processal); SOULA, *As Cortes medievais ...*, p. 253-255.

28 La bibliografia sobre aquest aspecte és relativament abundosa; ultra els treballs de MARONCIU, citats, v. les temptatives comparatives de GRIFFITHS, *Representative government in western Europe in the sixteenth century*; i de MYERS, *Parliaments and estates in Europe to 1789*; i "Parliaments in Europe: The Representative Tradition". Cito, a tall d'exemple, que BLACKSTONE, *Commentaries on the laws ...*, I, p. 143, esmenta les similituds estructurals que hi ha entre el parlament anglès i els òrgans d'altres territoris.

29 Les peticions pel *redreç dels greuges*, anàlegs als *cahiers* francesos i a les *petitions* dels comuns eren vinculades al donatiu per Mc ILMAID, "Medieval estates", p. 703 (parcialment, també, v. LOEB, "I parlamenti ...", p. 119-120).

30 Com ara al Bearn, on, segons CABIER (*Les états de Béarn ...*, p. 253) elaboren uns *cahiers de griefs*, que s'acran reparats pel senyor en promettant *bonne et prompte réparation*, encara que (a les p. 234-235) diu que la *commission des griefs* redactava els *cahiers de doléances* (CABIER, *Les états de Béarn ...*, p. 279-280, 289-291). Al Llenguadoc, els *cahiers de doléances* són corrents al s. XV, p. ex.

doléances ⁽³¹⁾, i també als Països Baixos ⁽³²⁾; en l'àmbit saxó, passant pel *petition of right* i les *common petitions* ⁽³³⁾; en la mateixa Europa central ⁽³⁴⁾, els gravamina hongaresos ⁽³⁵⁾ i polonesos ⁽³⁶⁾; entre d'altres.

1423, 1425, 1462-1464, 1490-1493, etc. (HUGUET, *Les états de Languedoc ...*, p. 273 ss.).

31 OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 375-377, GARRISSON, *Histoire du droit ...*, p. 183; HOUSSIER "La participation des gouvernés ...", p. 240-241, LEWIS, *La France à la fin ...*, p. 505, GOUBY, *L'ancien régime*, II, p. 67, PREVENIER, "Les états de Flandre ...", p. 54, encara que no són una manifestació privativa dels estats generals, sinó que n'hi ha també dels estats particulars (OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 397-398), no així els convocats a les assemblees de notables (com ara les anàrquiques *roboz* poloneses, agrupació de nobles que al s. XVI s'aplegava en comptes de la dieta (GREYBOWSKI, "Les éléments ...", p. 719)), que no poden aportar-hi *cahiers* (si, però, *remontrances*) perquè no han estat escollits per assistir-hi (OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 378, § 293), encara que a la p. següent diu que "Les Notables peuvent formuler des doléances sur les sujets les plus variés" (i cita en nota *remontrances*) (OLIVIER-MARTIN, *Histoire du droit ...*, p. 379 [a Anglaterra sí, EDWARDS, "Confirmatio Cartarum and Baronial Grievances in 1297"]) tot i que adverteix l'autor que les *doléances* dels notables no vinculaven el rei però sí que les tenia en compte (V., també, BURMONT / TIERCEL, "Gouvernés et gouvernants en France ...", p. 158, CONTAMINE, "De la puissance aux privilèges ..."). És clar que les assemblees del clergat també elaboraven els seus *cahiers* (GARRISSON, *Histoire du droit ...*, p. 213-214, SERRAT, *Les assemblées ...*, p. 265).

32 GILISSEN, *Le régime représentatif ...*, p. 111. Els assimila, quant a les funcions, als francesos, però els distingeix d'aquests perquè a's estats hi són convocats sovint, a diferència de França.

33 Acumulen *claims i grievances*. V. CLOSE, *The law and practice of Petition of right under ...*, cap. 1; RICHARDSON / SAYLES, "The Scottish Parliaments of Edward I", p. 300-317; i "The Irish Parliaments of Edward I", p. 128-141. V., també, MILLER, "Introduction", p. 15-16; CAM, "The relation of English members ...", p. 144 [tot citant PASQUET]; HARRIS, "The formation of ...", p. 49; C. BUSSELL, *Parliaments and English ...*, p. 52.

Sabem que la historiografia (peninsular) no sol establir distincions entre els possibles tipus de greuges (37), ni entre les institucions que els són equiparables (38).

Si bé és cert que seguint notícies i percaçant dades hom pot constatar, per exemple, que el parlament anglès, al costat del processament ben delimitat *petition of right* (39), i de les *common petitions* (40), tracta també *petitions*

34 LOCATES, "Princes, Parliaments and Privilege ...", p. 151-176. També WITTHOLTZ, *Die Gravamina der bayerischen Stände im 16. und 17. Jahrhundert als Quelle für die wirtschaftliche*. Per als territoris alemanys v. LAPETRE, *Les monarchies européennes ...*, p. 35-45, 95-101; i, especialment, POLZ, "Le régime monarchique ...", *passim*, i p. 288 (quant a l'evolució que menà a la denominació *Reichstag* o Dieta de l'imperi) i p. 289 ss (quant a l'evolució que segueix), p. 295-301 (quant al marc institucional).

35 BERNICER, *Les «gravamina», remontrances des diètes de Hongrie ...*, p. 45 ss., i p. 58 ss; "La procédure des Gravamina lors des sessions de la Diète hongroise". BONIS, "The Hungarian ...", p. 289, 291-302 (cal remarcar que se n'ocupa quan tracta el procediment de l'assemblea, i no pas les atribucions). En aquest territori presenten una forta vitalitat, almenys fins a finals del s. XVIII (d'ESSELY, *Histoire des institutions ...*, III, p. 98).

36 BARDACH, "Le pouvoir monarchique ...", p. 611 (i els textos que hi cita).

37 SALVADOR ("Las Cortes de Valencia", p. 764-769) sí que ho fa, tot seguint els textos clàssics de Matheu.

38 Així hom sol tractar-les individualitzadament però conjuntament com elements moduladors (si no controladors) de les relacions entre estament i monarca, com veurem més endavant.

39 Lingüísticament, el primer element del sintagma nominal és definit legalment com una demanda feta a una persona, un oficial o una legislatura o tribunal "for the grant of a favour, or authority, or the redress of some grievance" (WALKER, *The Oxford companion to law*, p. 954). Pel que fa al *Petition of Right*, amb majúscules, v. ADAMS, "The Petition of Right"; FLEMING, "The Struggle for the Petition of Right in the House of Lords: The Study of an Opposition Party Victory", POPPNEY,

presentades per particulars ⁽⁴¹⁾, no ho és menys que, per a l'àmbit català, habitualment, no se sol diferenciar entre greuges generals i particulars.

"Habeas Corpus and 'Liberty of the Subject'. Legal Arguments ..."; WHITE, *Sir Edward Coke and the "Grievances of the Commonwealth, 1621-1628"*, BALL, "The Petition of Right in the English Parliament of 1628" i, sobretot, BELF, *The Petition of Right*, CUY, "The Origins of the Petition of Right reconsidered".

40 Tot i que hi ha qui assenyala que no era el primer deure dels Comuns de presentar peticions (PLUCKNETT, "Parliament", p. 226-228), la transcendència de les *common petitions* és degudament destacada, entre d'altres, per: RICHARDSON / SAYLES, "The Commons and medieval ...", p. 35 RICHARDSON / SAYLES, "The parliaments of Edward III", p. 74, 3, 7-10. Específicament, cal v. per a una distinció de conceptes: FOSTER, "Petitions and the petition of right". Quant a les *common petitions*, v. HARRIS, "The Commons Petitions of 1340", HARRIS "The Petitions of Representatives in the Parliaments of Edward I. 'Three Early Petitions of the Commonalty'"; EDWARDS, "Some Common Petitions in Richard II's First Parliament", i NYERS, "Parliamentary Petitions in the Fifteenth Century"; per que fa als estadis procedimentals per on passen [tot i que al s. XIV era força *obscur*, i, doncs, podia afavorir-ne abusos (PLUCKNETT, "Parliament", p. 226-229)], v. RAYNER, "The Forms and Machinery of the 'Common Petition' in the Fourteenth Century" i (la trilogia de) POLLARD, "The Clerical Organization of Parliament", "The Clerk of the Crown" i "Receivers of Petitions and Clerks of Parliament" [CLIFFORD, *A history of private bill* ... II, p. 759 esmenta una comissió a la *House of Lords* el 1399]. Quant a la vinculació que tenen amb la legislació, v. l'apartat dedicat als greuges generals.

41 RICHARDSON / SAYLES, "Parliaments and Great ...", p. 15-20 (i p. 37), d'on resulta que les *private petitions* no són privatives del parlament, sinó que també apareixen en els grans consells RICHARDSON / SAYLES, "The parliaments of Edward III", p. 74, 5, 11-12; PLUCKNETT, "Parliament", p. 225, HARRIS, "The formation of ...", p. 49-52, HARRIS, "Three early petitions ...", p. 317, "The petitions of ...", EYTON, *F. W. Maitland*, p. 66, FRYDE, "Introduction", p. 3. Quant a la vinculació entre peticions i *private bills*, v. el suggerent article de HARDING, "Plaints and Bills in the History of English Law, mainly in the period 1250-1350"; i les monografies de CLIFFORD, *A history of private bill legislation*, i de WILLIAMS, *The historical development of private bill procedure and standing orders*

Una de les raons rau, de ben segur, en el mateix tractament que els juristes han anat donant a la qüestió -el qual, al capdavant, ha acabat traspuant en la historiografia-, en bona mesura vinculat a la mateixa tendència coincident amb els registres documentals (42): la utilització per part dels membres dels estaments del concepte de *greuge* (unitàriament considerat) com a un element discursiu i *amenaçador* envers les manifestacions del monarca o d'algun membre de la cort, com un concepte global i únic que abraça les possibles subdivisions que s'hi puguin fer (43)

Així, és corrent de trobar expressions com ara: "... que los agravis generals : particulars que s són fets als poblats de Catalunya sien remediats ..." (44); o encara instant que es "... conpongan los memorial dels agravis així

in the House of Commons, FYDS, Introduction, p. 17-18, EDWARDS, *The second century* . . . p. 44-65

42 En referència al fet que és moneda corrent que les al·lusions, i encara més les denominacions, es facin acudint a una enumeració de conceptes més aviat interrelacionats així, és habitual de trobar referències a determinats tipus de nomenes en privilegis i en altra documentació que, per por de negligir-ne alguna categoria, supren fórmules cumulatives de l'estil de "usatge, constitucions, capitols actes de cort i qualssevol altres", o com ara salari, retribució, emolument o paga.

43 I és precisament amb aquesta projecció que els historiadors generals n'han pre- la transcendència, amb els consegüents desenfocaments.

44 ACA, C, 1840, f. 366v-367

generals com particulars" (45), al costat d'altres de més contundents.

La monarquia, una altra realitat europea comuna (46)

"La mano del Rey en Cortes es poderosissima, sin que la embarace la que tienen los estamentos, los cuales ruegan y suplican, pero no decretan ni mandan, como es notorio".

[Informe sobre l'estat de la cort general, 1635] (47).

45 ACA, BP, BC, Cl. 50, A, 20, f. 169v.

46 Ultra les indicacions de CASSANEDU en 'Monarchia', i de LE BOY (dir.), *Les monarchies*, per al període estudiat, però referit al cas francès v. BOUTRIE / RAYBAUD / BRANCOUET, *Le prince dans la France des XVIe et XVIIe siècles*; i BUCHET, 'La royauté française vue par les auteurs littéraires au XVIe siècle', tot prenent en consideració els treballs de l'època precedent dels diversos territoris GARCIA MARIN, "En torno a la naturaleza del poder real en la monarquía de los Austrias", ALONSO BENITO, "La monarquía castellana y su proyección institucional (1230-1350)"; GIENNO CASALBUONO, *La imagen del monarca en la Castilla del siglo XIV*, KERN, *Kingship and Law in the Middle Ages*, KANTOROWICZ, *Los dos cuerpos del rey*, GIENNE, *Political theories ...*, p. 30-37, 62-63; EYDIEU, *Ideas du prince et pouvoir royal en France à la fin du moyen age (1380-1440)*, GILISSEN, 'Essai d'étude comparative de la monarchie dans le passé'; PETOT, "La royauté française au moyen age"; LEPSINTE, "Le régime monarchique dans les trois derniers siècles de l'ancienne France", sense oblidar el curs de doctorat de BURHOUT, *Le déclin et le rétablissement de l'autorité royale au XVIe siècle*, que se sol veure invocat. També COSTA, *Jurisdiction ...*, p. 288 ss; i THOMSON, *Popes and Princes, 1417-1517* (les teories sobre l'autoritat entre tots dos poders, p. 3-53; 161-200 [sobre la teoria de les dues espases, v. COSTA, *Jurisdiction ...*, p. 345 ss.]); la peculiar orientació d'ANTOINE, *Le dur métier de roi*; a més d'una remissió global als vols. XI i XII dels *RSJB*, dedicats a la monarquia.

47 Publicat per EURIAE, "Cortes catalanas' ...", p. 401.

Sabem que la figura del rei, del monarca, comuna en tot l'occident medieval ⁽⁴⁸⁾, no reconeix superior ⁽⁴⁹⁾ i també, des de la intervenció dels juristes en la teorització i classificació de la realitat institucional, que gaudeix de totes aquelles prerrogatives, sia per dret comú, sia per dret català ⁽⁵⁰⁾, com aquelles de què frueix l'emperador al seu imperi ⁽⁵¹⁾.

⁴⁸ V., p. ex., les precisions que hi fa POLI, "Le régime monarchique ...", p. 241, 264-266 (quant a la designació), 242-254 (quant als límits de la nobilitat), 254-263 (quant al caràcter sagrat de la reialesa), 254 ss. (quant a l'exercici del poder reial), Mc ILMAIN, *Constitutionalism ...*, p. 103-106, Quant als límits concrets del poder reial, v. DAVID, *La souveraineté et les limites juridiques du pouvoir monarchique du IXe au XVe siècle*, G. GOMLA, "«Iura naturalia sunt immutabilia» I límits al potere del «príncipe» nella dottrina e nella giurisprudenza forense fra i secoli XVI e XVIII" [en *Diritto e potere nella storia europea* Atti in onore di Bruno Paradisi, Firenze (Olshki) 1982, II, p. 629-684], ERNEIN, "La maxime «Princeps legibus solutus est» dans l'ancien droit français"; E. LEWIS, "King above the law" . . ., i TIERNEY, "«The Prince is not bound by the laws». Accursius and the Origins of the Modern State".

⁴⁹ Si més no, segons la construcció de la doctrina; v. CALLIS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 33. Cita l'autoritat de Bartolus al D.,45,1, D.,16,3,1,37 (i D.,17,1,5,6); D.,1,3, D.,53,24, BELLUGA, *Speculum principum ...*, § 1, f. 25. Aquest element és utilitzat sovint CALLIS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 59-60 (en aquest segon cas, però, a més de citar Bartolus al D.,45,1 cita també D.,19,15). Però aquest tòpic doctrinal no es correspon amb la situació hispànica, com ha demostrat IGLESIA FERRERIAS, *La creación ...*, 2, p. 225-227.

⁵⁰ BERARD (*Discurso breve sobre ...*, p. 31v) ho expressa d'aquesta manera. "assi por derecho comun como por fueros de los dichos Reynos".

⁵¹ CALLIS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 33, n. 37. En aquest cas, BERARD (*Discurso breve sobre ...*, p. 31v) també segueix CALLIS -de qui diu que refereix més de 225 regalies- (*Extragravatorium curiarum ...*, f. 33-59, n. 37-100). V., també, COSTA, *Iuridictio ...*, p. 309 ss.; i parcialment, BOCCAT "Le formule «le roi est empereur ...»", p. 371 ss.

Dintre de la llista de qualitats que en va enumerant CALLÍS (52), destaca que el príncep ha de ser liberal i graciós (53). És també doctrina comunament acceptada que l'exercici per part del rei de les regalies no genera la possibilitat d'iniciar una reclamació contra la dita actuació (54), sempre que les exerceixi *derechamente* (55). El monarca és font de tota justícia (56), d'acord amb la regla, elaborada pels juristes romanistes (57): "tota la justícia

52 *Extragravatorium curiarum* ..., f. 33 ss. (-59), n. 38 ss. (-99). Hom presumeix que les sentències que dicta el príncep són justes; CALLÍS, *Margarita Fisci*, 5° edició, n. 22 (f. 131).

53 *Extragravatorium curiarum* ..., f. 59, § CCXIII.

54 I per llarga tradició. "... quod dictum est ab antiquis in curia generali Cataloniae, quod de regalibus domini Regis non potest offerri gravamen in curia". CALLÍS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 59, i f. 63, n. 105 (també a l'Aragó, segons RAMÍREZ, citat per FAIBEN, *Antecedentes* .., p. 51); i el tractat d'A. RIPOLL, *Regalium tractatus* ..., Barcelona (G. Nogués) 1644.

55 També, seguint l'orientació comuna, BERARD, *Discurso breve sobre* ..., p. 31v. A Catalunya només pot imposar les regalies si no hi ha "rompiment" de constitucions, en el qual cas aquelles cessen (BOSCH, *Sumari* ..., f. 296-297). Una enumeració atenta de les regalies en RIPOLL, *Regalium* ..., esp. cap. 1 i 2 [f. 1 ss. i 4 ss.].

56 Sense voler entrar en la complexitat ni en les implicacions de la definició del dit concepte, destaco que *fer justícia*, administrar-la, abraça, en un sentit lat, rebre queixes (denúncies, etc.) d'aquells que es consideren víctimes d'algun excés o violació (PÉREZ-PRENDAS, "«Facer justícia». Notas ...", p. 27).

57 Els autors que s'han ocupat del pensament polític han parat sempre una atenció especial a la figura del monarca (si no al pontífex) i a les aportacions dels juristes; ultra la síntesi d'ESPANNA i dels treballs d'ULLMANN, de WILKINSON, de CHRIMES, d'ALLEN i de HINTON, v. TIERNEY, *Religion, law and the growth of constitutional thought*; SKINNER, *The Foundations of Modern Political Thought*; LYON, "Medieval Constitutionalism: a Balance of Power"; CHURCH, *Constitutional Thought in Sixteenth-Century France*; SCIACCA, "Pensée politique et Institutions

emana del rei", de la qual derivarà la teoria de la justícia delegada i de la justícia retinguda (58). És en virtut seva que el rei, del mateix rang que l'emperador, és el senyor de la justícia, i ha de perseguir-la (59). Pot, doncs, delegar-ne l'exercici en els seus representants -en el primer cas-,

représentatives en France de 1498 à 1519"; PIANO MORTARI, *Il potere sovrano nella dottrina giuridica del secolo XVI*; MARONCIU, "Soberanía e instituciones parlamentaria en la polémica política de los siglos XVI y XVII".

58 V. COSTA, *Jurisdiction. Semantica del potere politico nella pubblicistica medievale (1100-1500)* [qui sosté i argüeix que l'oposició *iudex / iurisdiction*, considerada globalment, ocupa el nucli semàntic germinal del llenguatge polític medieval (p. 178)] també PEREZ-PRENDAS, "«Facer justitia». Notas sobre actuación gubernativa medieval", TARDIF, *Études sur les institutions ...*, p. 69; ELLULL, *Histoire de Institutions*, vol. 3, p. 316. S'ocupa esp. del vessant judicial de la figura del príncep, MARONCIU, "Un momento típico de la monarquía medieval: el rey juez", el qual ha de protegir els súbdits i mantenir-los en pau i quietud. També, Mc ILWAIN, *The growth of ...*, p. 189-190, 286; HAITLAND, "History of English Law ...", p. 107; LEMARIGNIE, *La France médiévale ...*, p. 251, LEPOINTE, "Le régime monarchique ...", p. 69, BARDACHE, "Le pouvoir monarchique ...", p. 610-611, POLI, "Le régime monarchique ...", p. 292. Els membres dels estaments reivindiquen la justícia com un dels atributs reials, de llarga tradició, de què s'exigeix el compliment (n'enumeren les virtuts en la cort de Sant Cugat i Tortosa de 1419-1420, RAN, *Cortes ...*, VII, p. 73-75). Així, p. ex., Pere, arquebisbe de Tarragona, encapçala la resposta al rei en el parlament de Barcelona de 1416 amb les paraules de Salomó (*Prover 15 29*) "*rex iustus erigit terram*" (RAN, *Cortes ...*, XII, p. 21-23).

59 NIÈRES, *Apparatus super ...*, II, col. 10, cap. XXXIII (f. 484, n. 11) [=en virtut de l'una:ge *Alim nanque*]; BELLUGA, *Speculum principum ...*, § 1, (f. 21); ELLULL, *Histoire des Institutions*, vol. 3, p. 314; CHIRINES, *English Constitutional Ideas ...*, p. 343; Mc ILWAIN, *The growth of ...*, p. 154. Aquesta idea també era present en Claude de SEYSSEL, segons cita P. S. LEWIS, *La France à la fin ...*, p. 154. Ha de jutjar qui té la jurisdicció, el monarca; perquè jutjar és una atribució reial (COSTA, *Jurisdiction ...*, p. 150-151), per llarga tradició, que s'insereix plenament en l'òrbita medieval i esdevé, dita facultat, un element de domini (COSTA, *Jurisdiction ...*, p. 150-153).

o administrar-la directament -en el segon-, sigui en audiències [o en comissions, etc.], sigui sobre escrits que se li adrecen, o fins i tot evocant una causa (60).

Si és al títular del poder polític amb el concurs dels estaments reunits en cort general (61) a qui pertoca de resoldre els greuges -com veurem més endavant-, es comprèn que li correspongui, també a ell, d'admetre o escoltar, o de no admetre o no escoltar els greuges i de fer-ne o no fer-ne comissió (62). Sembla clar que no pot correspondre a la

60 V., CALLIS, *Margarita Fisci* ..., f. 131, n. 26 (§ 179); TARDIF, *Études sur les institutions* ..., p. 159. Cal especificar que la delegació pot ser directament en la comissió (o en algun oficial), o bé delegar en el primogènit lloctinent o la reina consort perquè celebrin la cort amb poder per a proveir els greuges, com en la cort de 1547 en l'infant Felip (ACA, G, 1026/1, f. 43). Els magistrats tenen jurisdicció per delegació del príncep (COSTA, *Jurisdicció* ..., p. 146 ss.), i fins i tot si són persones independentment del càrrec que tinguin, nomenades excepcionalment per a conèixer d'una causa, també es reconeixen com a jutges (PÉREZ-PRENDAS, "«Facer justicia». Notas ...", p. 32), encara que no ho siguin, que només hi estiguin habilitats (PÉREZ-PRENDAS, "«Facer justicia». Notas ...", p. 29), tots aquells que resolguin el fons de l'afer (PÉREZ-PRENDAS, "«Facer justicia». Notas ...", p. 26-27). Pel que fa a les consideracions de la figura dels jutges, cal sospesar els esforços de CALLECO, recollits en *Administración y jueces* ... i els treballs que conté.

61 Els autors solen posar l'èmfasi en la figura del monarca per se; però, probablement per la immanència de la (antiga per al s. XVI) visió antropomòrfica de la societat medieval [HAYLAND, "Introduction", p. xi; GIERKE, *Political theories* ..., p. 22-27; MAJOR, *Representative institutions* ..., p. 533; LAPYRE, *Las monarquías* ..., p. 227; ACA, G, 1042, f. 915-915v], no se vol incidir gaire més (si no és en parlar de la convocatòria de l'assemblea, com veurem més endavant) en el fet que sense el monarca no hi pot haver assemblea [BECWDT, "Les assemblées d'états ...", p. 198], i si no n'hi ha, no s'hi podran presentar greuges, etc.

62 CALLIS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 60 (cita D., 40, 14).

comissió que el rei pugui fer la facultat d'examinar una causa de suplicació per una sentència de la reina, ja que dita causa és exempta de les delegacions que pugui fer el príncep (63). A més, des del moment que actua amb consciència plena a ningú no és llegut de demanar-li'n comptes (64).

El titular del poder polític, font de les jurisdiccions terrenals, és, doncs, sempre major que qualsevol dels seus delegats (65). Però, per aquests mateixos motius, i en la mesura que l'actuació dels seus funcionaris emissaris sempre, en principi, li pot ser atribuïda, li correspon també a ell de respondre pels possibles excessos en les vies de procedir d'aquells. Així, es pot actuar davant del rei (*coram rege*) per raó dels oficials que han causat greuges (*officiales gravamina inferentes*) per tal que s'esmenin els danys i se satisfacin les injúries dels perjudicats (*sien oppressis, iniuriatis, gravatis, et damna passis*) (66).

Si la justificació del príncep i del seus oficials rau en la conservació de la pau i la justícia i en el tracte envers els súbdits (67), el titular del poder polític hauria de veure's mogut a celebrar cort general para reparar los

63 CALLIS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 60, n. 102.

64 CALLIS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 60.

65 CALLIS, *Extragravatorium curiarum* ..., f. 62.

66 NIENES, *Apparatus* ..., II, col. 100, c. XXXIII, n. 3 (f. 483).

67 BELLUGA, *Speculum principum* ..., rubr. 8, n. 4 i 5, f. 14-14v [citat per

BERARD, *Discorso breve sobre* ... f. 261.

agravios de las opresiones de sus súbditos, que por clamorosa aclamación d'ellos llega a sus oydos (68).

Correspon al príncep, pel seu ofici, d'administrar justícia (69). Però, per a fer-ho, el príncep ha de consultar amb d'altres persones (70), com també es diu que ha de fer-hi les lleis, de la mateixa manera que actua el pontífex romà (71).

La doctrina, si més no a nivell teòric, és clara i contundent: el príncep fins i tot ha d'executar la justícia contra si mateix, a respondre amb els seus béns (72) i fer les execucions que han jutjat els provisors de greuges de la cort sobre les dites reclamacions (73).

A cavall del monarca com a font de l'administració de justícia, i de les atribucions judicials de la cort com a manifestació d'aquella, en combinació amb la presència del servei o donatiu, se sol plantejar la qüestió de quina funció desenvolupa aquest respecte a aquells. Com que ens en

68 **BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, f. 28. Continua dient

"... ejemplo de lo que Dios enseñó, al qual (aunque todas las cosas le sean notorias ciertas y patentes a sus divinos ojos (cita He 4, Dn 14)) con todo, aunque veia clara y patentemente los pecados de los Sodomitas, dixo: (i cita Gn 18) *Descendite, et videbo virum clamorem / qui venit ad me opere compleverint*" [**BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, f. 28-28v].

69 **CALLIS**, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 32, n. 33 *in fine*.

70 **BELLOGA**, *Speculum principum ...*, f. 19 n. 2 (cita C.,7,1 i C.,9,8).

71 És en relació amb l'administració de justícia; **BERARD**, *Discurso breve sobre ...*, f. 20v (qui cita Casanate), l'emperador ha de fer lleis aconsellat per pròcers i eclesíàstics, com el papa que les fa aconsellat pels cardenals).

72 Sobre aquest punt concret v. l'apartat dedicat al capítol del donatiu.

73 **NIERES**, *Apparatus ...*, II, col. 100, cap. XXXI, n. 5 [f. 484]

tornem a ocupar en l'apartat dedicat al donatiu, basta ara dir que per a algú com BERARD el donatiu és la paga que es fa de l'administració de justícia (74).

El marc institucional

La situació en què hom troba les institucions del Principat de Catalunya al segle XVI pot ser considerada com aquella establerta per les relacions derivades dels vincles produïts per un cert *continuisme* respecte al període baix-medieval precedent, i per l'entrada en escena de nous factors modificadors de la realitat del moment, essencialment, des del punt de vista d'organització política i territorial, de l'ampliació dels territoris europeus i també de la mateixa complexitat derivada de l'organització de les possessions peninsulars així com transpirinenques (75); i, des del punt de vista jurídic, per la teorització i l'ampliació (constant) de les facultats del monarca. Essencialment degudes a la recepció del *ius commune* i, consegüentment, a la generalització dels ensenyaments jurídics, d'una banda, i, de l'altra, de la tasca dels juristes, fins que no trobem un teòric modern del nivell de Jean Bodin (76).

74 *Discurso breve sobre ...*, p. 36v.

75 Pel que fa a la situació europea, v. LAFAYE, *Las monarquías europeas ...*, p. 200-216; per al context social, PÉREZ SACRIN, *Rebels & rulers ...*, p. 61-86, 87-121; per a la situació als s. XV-XVII, v. SCHNIGGERS, *States & Revolutions ...*, p. 1-18.

76 La seva posició roman prou il·lustrada per la seva obra emblemàtica: *Les six livres de la République*, Paris 1583; i, entre d'altres, també Lyon 1593.

Hom disposarà, a partir de les seves aportacions, del concepte de sobirania perfectament teoritzat, ja que abans d'ell, segons al·lega, ningú (ni jurisconsult, ni filòsof) no l'ha definit (77). I la seva construcció teòrica el porta a afirmar, en contra d'altres opinions, que el príncep sobirà no pot estar limitat pels estats sense deixar de ser-ho; de la mateixa manera que s'esdevé *en Espagne*, d'on cita, per tal d'il·lustrar la igualtat de condicions (és a dir, les mateixes submissions i paraules de subjecció), el discurs de la reunió de Toledo de 1552 (78).

La sobirania del monarca no es veu, doncs, alterada ni minvada per la presència dels estats, ans al contrari (79). Amb tot no pot deixar de reconèixer i de consignar en aquelles pàgines una reflexió de caire polític provinent de la mateixa observació de la realitat: en ocasió de la celebració de l'assemblea, els prínceps, per no *rebouter* els súbdits, acorden i passen força qüestions que a'trament no consentirien si no estiguessin soterrats per demandes, precís i reclamacions (80).

77 És coneguda la definició que dona "La souveraineté est la puissance absolue & perpetuelle d'une République", la marca o senyal de la qual consisteix a docar lleis als súbdits sense llur consentiment (BODIN, *Les six livres ...*, I, 8, p. 122, 144).

78 Destaca, per abonar la seva posició, que la concessió econòmica que l'assemblea fa al monarca s'apelle *service* (BODIN, *Les six livres ...*, I, 8, p. 136).

79 BODIN, *Les six livres ...*, I, 8, p. 141.
 "... sans au contraire sa majesté en est beaucoup plus grande, et plus illustre, voyant tout son peuple le reconnoistre pour souverain ...".

80 BODIN, *Les six livres ...*, p. 141-142, esp. p. 142.

No ens ha d'estranyar, doncs, que la dialèctica que s'estableixi entre el monarca i els seus naturals sigui mitjançant la utilització d'una fórmula d'eficàcia provada: el recurs a una institució de llarga tradició i de bons resultats -gairebé garantits!-, com és la *cort general de Catalunya*.

L'assemblea estamental pròpia, la cort general de Catalunya ⁽⁸¹⁾

L'assemblea estamental ⁽⁸²⁾ és la institució que possibilita al món europeu occidental medieval i modern que el monarca atorgui als seus vassalls un determinat grau de

"... s'ils [els prínceps] n'estoyent vaicrus des requestes, prieres et iustes dolleances d'un peuple affligé et veul le plus souuent au desceu du Prince, et qui n'entend que par les yeux, les oreilles, et le rapport d'autrui". V. també NABONCIU, "Jean Bodin e la polemica ...", p. 67.

⁸¹ Aquesta succinta visió de la institució, presidida per un intent de condensació considerable, necessària, però, d'altra banda per poder situar correctament la institució dels *greuges de cort* en el context adequat i natural que els pertoca, respon al fet que ja he estudiat amb més atenció el funcionament de la cort en els treballs següents (als quals remeto per al plantejament i per al tractament global de les qüestions que ací gairebé només són enumerades, a més a més de la bibliografia que contenen). *La Cort General de Catalunya: procediment i atribucions*; "Procediments i atribucions no legislatives de la Cort General"; "Organització i atribucions de la cort general". Com a norma general, prescindixo d'obres que considero desconcertades o inexactes, com ara, per dir-ne alguna, el manual de GARCIA CASCEL, *Historia de Cataluña*; o PALÓS, *La práctica del gobierno en Catalunya*. I de diccionaris de caràcter general; com el publicat per Edicions 62 recentment.

⁸² Denominada també per la historiografia internacional *assemblea representativa*, *institució representativa*, *institució parlamentària*, entre d'altres.

(diguem-ne, ara com ara) 'participació in abstracto' en les tasques de govern (83).

Els orígens d'aquesta assemblea encara no han estat prou estudiats, a diferència del que passa en d'altres territoris de l'àmbit europeu dins d'una tradició erudita distinta de la peninsular on ja fa anys que hom hi començà a esmerçar esforços per tal de fixar la cronologia de les reunions estamentals (84).

De fet, doncs, continuem partint encara d'aquelles afirmacions -més o menys tradicionals- que, *grosso modo*, en situen la gènesi temporal en algun moment -més aviat imprecís- entre l'alta i la baixa edat mitjana (85), i la institucional, que ho fa en algun punt -no gaire ben definit- entre les corts comtals (86) (o *cúries*, si fem

83 En les assemblees estamentals, hi resideix tot el poder, perquè cal entendre (més aviat, s'entén) que hi és tothom present; p. ex., V. Smith, *De Republica Anglorum* (ed. 1583), II, 1 [citat per CARLYLE, *A history of Medieval ...*, VI, p. 489-490, esp. p. 490, n. 1].

84 El desfasament de l'erudició espanyola respecte a l'europea es palesa, p. ex. -entre molts d'altres casos- en l'estat de publicació de les feites que es produeix, en un alt grau, al segle XIX a la majoria de països de l'Europa occidental (França, Alemanya, Anglaterra, etc.).

85 Així, p. ex., des d'una orientació totalment diferent, els tractadistes solen citar que foren inventades per Moisès, qui fou imitat per altres prínceps. Després dels reis que imitaren Moisès hi ha Ròmul (BERARD, *Discurso breve sobre ...*, f. lv), qui dividí el poble de Roma en trenta parts "y aquellas anomenà Cúries, que en vulgar vol dir Corts per rahó, y causa que tinguessen cura del govern de la República" (SABOVITA, *Corimoual ...*, full 2 del proemi, on diu que ha estat tractat per més gent -que no detalla- i no s'hi entretén).

86 Ni ha qui al·ludeix als precedents dels precedents i comença -més intuitivament que no altra cosa- resumint fins al consell assessor del monarca visigot, l'aula régia (p. ex., VALBRAVILLAND, *Curso de historia ...*, p. 452, 463-464).

servir el llatí) i la *cort general* ja plenament formada de la baixa edat mitjana (87).

L'aspecte temporal, immers, des de la perspectiva europea (88), en una mena de "curse científica" (motivada probablement pel prestigi que hom creia que hauria de tenir -i que tindria- el territori propi, si la datació que li corresponia era la més primerenca), s'intentà determinar fixant a partir de quina data hom podia considerar que les assemblees estamentals respectives assolien un punt de maduresa suficient, més que no pas des del punt de vista de funcionament orgànic i de les atribucions que els corresponien. Aquest darrer s'esdevindrà, normalment, en un moment posterior al que ara esmento des de l'òptica de la *constitució*, és a dir, des de quan es pot considerar que l'assemblea ja és quelcom més que no un òrgan purament assessor del monarca, i que ja és objectivada i formada d'una manera estable.

Aquesta tendència adreçada a les arrels *constitutives*, basada normalment en criteris diversos que han acabat, per la *via de fet*, en una opinió -parcialment estesa-convencional, ha menat a considerar com a punt de maduresa de la *constitució* de les assemblees estamentals la presència

87 Amb tot val a dir que de fa pocs anys ençà, hi ha un interès renovellat per l'estudi de les assemblees estamentals (associacions, congressos -els patrocinadors dels quals solen ser els òrgans polítics dels territoris respectius, esp. de l'Estat espanyol-, estudis etc.).

88 Extrapolable al cas peninsular pel que fa als diferents territoris d'Espanya

assídua (menys que més accidental) de "representants" (89) dels tres ordres de la societat medieval, i a donar un pes decisiu -pel contrast amb els precedents més immediats (90)- a la incorporació dels membres de l'estament ciutadà (91).

Una via d'aproximació, que pretén el dir (o, si més no, dissimular) els inconvenients suara esmentats, exemplificada per COROLEU / PELLA (92), porta a diferenciar, en la vida de la mateixa institució, entre el que ells anomenen "corts de

89 En la línia iniciada per SÁNCHEZ ALBORNOZ de vincular la consideració de cort a la presència de membres dels tres estats i de la concessió d'ajut econòmic per evitar que el rei encunyés arbitràriament moneda (*La Curia regia portuguesa. Siglos XII y XIII*, "La primitiva organización monetaria de León y Castilla") [VALDEÓN, "Las cortes medievales castellano-leonesas en la ...", p. xix-xx], en una línia similar hi ha, salvades les distàncies, SPUFFORD, "Assemblies of estates, taxation and control of coinage in medieval Europe". Amb tot, i salvant les distàncies, és sumament complex d'escatir plenament si la presència de burgesos i magnats en aquestes reunions primeres es deu a llur condició de "representants" de les viles respectives o respon a d'altres motius vinculats a factors més personals o de relació amb d'altres cercles d'influència.

90 Membres de la noblesa i del clergat ja formaven part -des de gairebé sempre- de les *curias* dels magnats i notables que esdevindrien titulars del poder polític d'un determinat territori.

91 El pressupòsit de pertinença fixa la participació dels membres en una dinàmica de regularitat, d'assiduitat. Nom s'adona fàcilment de la dificultat de valorar adequadament la qualitat de la presència i de la participació dels dita "representants" de les viles i ciutats (reials) en les assemblees estamentals medievals a la vista de la documentació conservada (si no ambigua o de difícil interpretació, v., p. ex., l'esforç que hi fa, en un altre àmbit, ESTEPA, "Curia y Cortes en el Reino de León"), per no comentar altres factors com ara la fluctuació que es produeix quant al nombre i qualitat dels convocats pel braç reial al llarg dels segles baix-medievals i moderns.

92 *Las còrties ...*, p. 18 ss.; també: PELLA, *Llibertats ...*, p. 112; ESCOBAR, *Historia* p. 261.

fet" i "corts de dret". Aquest criteri *formalista*, amb una certa base, diríem-ne, *legalista*, identifica el primer cas amb la vida de la institució des dels orígens -variables- fins l'any 1283 (⁹³); i el segon cas, amb el període comprès entre 1283 i la seva extinció amb la implantació del règim derivat de la Nova Planta del Principat de 1715 (⁹⁴).

Malgrat aquestes aproximacions, la història de la constitució orgànica de la cort general de Catalunya (⁹⁵) és una etapa globalment desconeguda, natisada solament per alguna dada que contribueix a apuntar un lleugeríssim esbós de l'evolució que degué seguir, sempre, però, dintre dels cànons més purs de l'ortodòxia (⁹⁶). Així, per exemple, a

⁹³ La cort general de Barcelona de 1283 ha estat considerada un punt clau en l'evolució de la institució (alhora que -pels mateixos motius que ara seran esmentats- ho ha estat també per a d'altres manifestacions de caràcter legal). V. l'anàlisi que en fa, a partir de la constitució *Volem, statuta, IZLESIA FERRETIAS*, "La Constitució de 1283", dins del "dossier" de diversos autors dedicat a «Les Corts de Barcelona de 1283», en *L'Avanç*, núm. 74.

⁹⁴ Pel que fa al decret, cal v. *CAY ESCOBAR*, "La gènesi del Decret de Nova Planta del Principat de Catalunya. Edició de la consulta original del 'Consejo de Castilla', de 13 de juny de 1715".

⁹⁵ Una exposició, actual en el seu moment, del desenvolupament institucional es pot veure en *Mc IERAIN*, "Medieval estates", p. 664-715, esp. p. 696 ss., on pren com a patró el cas català, respecte al qual assenyala diferències per delimitar les assemblees d'altres territoris.

⁹⁶ Com veurem tot seguit, se cercarà, per part d'un autor nazó, el punt de referència "oficial" de l'aparició de la cort com a tal amb la presència del tercer estat; però, paradoxalment, han rebutjat aquest criteri -i s'han conyit a l'anàlisi de les lletres de convocatòria (*writs of summons*) i partir de les denominacions que hi apareixen- *RICHARDSON / SAYLES*, "The early records of the English Parliament. The English Parliaments of Edward II", p. 82; alhora que insisteixen en el fet que cal no referir-se al "parlament" en funció dels (suposats) destinataris; p. ex..

partir de l'aportació de PROCTER (97), hom hauria d'haver pres com a punt de referència i com a primera cort general del Principat la reun'ó de 1214, a Lleida, per jurar el jove Jaume I (98), tot i que en reunions anteriors ja hi eren presents alguns ciutadans, i tot i que CALLIS ja considerava que la primera reunió com a tal fou la posterior, del 1218 (99).

L'aspecte formal a partir de la lectura de les constitucions més significatives de 1283 (*Volem, statuim i Una vegada lo any*) només permet de deduir, pel cap alt, que hi assistiren persones que pertanyien als tres estaments; res no ens ha de fer pensar que la cort ja era dividida en tres braços; aquest aspecte ha estat aclarit per MARONGIU (100) qui indica que la divisió funcional degué d'esdevenir-

barons, magnats, etc. (RICHARDSON / SAYLES, "The Parliaments of Edward III", p. 65).

97 "The development of the Catalan 'Corts' in the Thirteenth Century".

98 Se'n té una llista d'assistents (ARACÓ, "Der katalanische Adel im Parlament von Lerida (1214)"), pel que sembla *problemàtica*, ja que hi ha noms que palesen anacronismes sorprenents. Nos pot veure el pergamí reproduït en F. UDINA, *Documents cabdals de la història de Catalunya*, I, [Barcelona] (Fundació Catalana) [1945], p. 126-135.

99 CALLIS, *Extragravatorium curiarum ...*, f. 10, n. 2:

"Sed in constit. ad honorem in pacibus et trougis domini Regis Jacobi primi intervenorunt Archiepiscopus Tarasco, et episcopi eius suffraganei Catalonie, vicaromites, barones et milites et homines civitatum et villarum que fuit facta ann. domini Mccxliij ...".

100 "La città nelle 'Corts' e nei parlamenti catalani del secolo XIV".

se devers 1365 quan els membres dels diversos estaments s'estructuraren orgànicament en tres braços (101).

La simultaneïtat del fenomen assembleari o corporatiu en els diversos territoris europeus occidentals, la coexistència de diferents institucions (102), fàcilment i diàfanament identificables i equiparables, bo i prescindint del terme amb què es designen (103), superada una etapa gairebé obsessiva per conèixer-ne els orígens (104), ha menat

101 Fou precisament en aquesta època (1363) quan aparegueren els primers capítols de cort com a categoria conceptualment diferenciada de les constitucions. V. GAY ESCOBÀ, "Eficàcia de les normes a la tradició jurídica catalana des de la baixa edat mitjana fins al decret de Nova Planta", p. 255-259.

102 Tot i els desfassaments inevitables i els punts de referència distints, com ara els llocs i comprensibles desfassaments que hi ha en la data en què es fixa l'origen de cada una de les assemblees, o fins i tot de les dates de desaparició. V. MARONGIU, *Il parlamento in Italia nel medio evo e nell'età moderna ...*, com a punt de referència.

103 La varietat de designacions, sobretot en temps medievals, alhora que mostra les vacil·lacions d'una institució que s'està formant i consolidant, mostra també una certa comunitat d'idees que s'han relacionat, segons els casos, amb l'explicació del significat i etimologia dels mots. P. ex., *colloquium*, *parliamentum* (que ha generat, amb variants diferents, el *parlament* català, el *parlamento* castellà, el *parlement* francès i el *parliament* anglès).

104 V. WILKINSON (ed.), *The creation of medieval parliaments*; BISSON, "The Military Origins of Medieval Representation", SPUFFORD, *Origins of the English Parliament* [amb una acurada selecció de textos comentats]; GEORGESCO, "Le problème des origines des Assemblées d'états ...". Hi ha una *communis opinio* que vincula la sempre controvertida gènesi de les assemblees parlamentàries peninsulars [LOUBES, "Les origines des états ...", p. 379] a algun (o alguns) dels elements argents l'evolució de la *cúria* régia (sia ordinària, sia extraordinària), i la de les assemblees de pau i de treva, sense menystenir una certa influència de les assemblees eclesiàstiques; amb tot, probablement per limitacions de tipus

no tan sols a un moderat interès per la recerca comparativa, sinó que també n'ha propiciat alguns intents de classificació (105).

Sigui com sigui, el fet és que els punts de contacte permeten agrupar *intuïtivament* aquestes institucions jurídicament diferenciables i políticament vinculables sota un mateix concepte, poc precisat quant als detalls, però que en destaca les nocions comunes de confluència sota una definició (que podríem considerar de treball) com ara la que proposà Émile LOUSSE (106), alhora que bandegem temporalment

documental, no se n'acaba de trobar una explicació satisfactòria al cent per cent, tot i una relativa identitat (si no continuïtat) de funcions, ja que les còries tenien, entre d'altres, el vessant judicial (ve ILKAIN, "Medieval estates", p. 674). Les temptatives més recents per al cas català són: FERNANDEZ VILABRICH, "Notas en torno ..."; i GONZALEVO, *Las asambleas ...*. No han faltat explicacions, en l'àmbit saxó, de caràcter més funcional (ELTON, *F. W. Maitland*, p. 65), si bé tampoc no és inusual de trobar que ja els clàssics confessaven la complexitat de l'empresa (BLACESTONE, *Commentaries on the laws ...*, I, p. 142-156, esp. p. 143).

105 V., p. ex., el treball bàsic de HINTZE ("Tipología de las instituciones estamentales de Occidente" [que 19 anys més tard va ser simplificat i divulgat per GARCIA PELAYO, "La constitución estamental"]), cf. amb els darrers assajos de LALINDE ("Las Asambleas políticas estamentales de la Europa latina", i "Las Cortes catalanas en la edad media" [v. la ressenya de J. VALLEJO al volum on s'insereix el dit treball, en *ANDE*, 58 (1985)]).

106 En "Parliamentarisme ou corporatisme. Les origines des assemblées d'états.", p. 699, n. 1.

"Une assemblée d'états est une assemblée politique, composée des représentants de l'Ordre ou des Ordres politiquement privilégiés d'un pays, agissant au nom de ces Ordres et de l'ensemble du pays, pour veiller, d'une part, au maintien des privilèges des Ordres, des Corps et des individus, ainsi qu'au maintien des droits fondamentaux du pays, et, d'autre part, pour rendre au prince les services stipulés dans les chartes comme contre-parties des droits reconnus et des privilèges concédés par lui".

L'accepto i la comparteixo, no tan sols per l'encert de la formulació, sinó per la funcionalitat que se'n deriva.

les dels tractadistes (107) de diferents territoris (108). Aquesta definició, amb una clara preferència per l'òptica estamental, que caldria completar en el sentit que esdibuixa subtilment l'interès que hi puguin tenir els cercles d'influència del monarca, presenta, per a mi, el gran encert de permetre una visió de la cort general (109) com si es tractés d'un escenari, d'un escenari polític (110)

107 Després d'advertir que en dret qualsevol definició és perillosa, BERARD (*Discurso breve sobre ...*, f. 1) diu que les corts són "una congregación, y ayuntamiento del pueblo, hecho en lugar común por el Rey, o otro que tenga potestad de celebrallas (sic)", no gaire allunyat del que li serveix més que de base, BELLUGA (*Speculum Principum ...*, ròbr. 1, § 1 [f. 2]), per al qual

"... curia potest sic describi, cum als diffinitio in iure sit periculosa, Quod curia est congregatio populi facta, in certo loco communi a principe, vel alio habente potestatem, curiam celebrandi, ad quam debent solemniter vocari Decuriones, sive Consiliarii, Archiepiscopi, Episcopi, Iuges & ceteri Magnates, Nobiles, Milites, & Generosi. Et regni proceres, ..."

108 El tractat anònim anomenat *Flota* (datat devers 1290) remarca

"Habet enim rex curiam suam in consilio suo in parlamentis suis, presentibus prelatibus comitibus baronibus proceribus et aliis viris peritis, ubi terminate sunt dubitationes iudiciorum et novis injuriis emeris nova constituentur remedia, et unicuique justitia prout meruit retribuetur ibidem" (*Flota*, (2nd. ed. 1655), p. 66 [citat per EDWARDS, "Justice in early ...", p. 282])

109 El nom cort també és pres per la casa reial del príncep, pels tribunals de justícia i per altres epítets, títols i renoms que els donen els doctors; cita NIERRE, *Apparatus super ...*, 1, col. 29, cap. 26, § 2 (f. 30), CALLIS, *Extravagatorium curiarum ...*, 2ª dubium, a l'inici, f. 4-5; BERARD, *Discurso breve sobre ...*, f. iv. Els romans anomenaren aquestes reunions Comitia, els alemanys dieta, els francesos sicilians i cards parlament, coronas de Castella, Aragó i Portugal, corts generals, BERARD, *Discurso breve sobre ...*, f. iv.

110 Ja ho he destacat: CLARKE, *La cort general ...*, p. 215, idea que havia desenvolupat HEDPANA, *Historia ...*, p. 367 es.

on tenien lloc les trobades o els encontres ⁽¹¹¹⁾ entre els membres dels tres ordres que podien assistir a la cort i tenien dret a fer-ho.

És clar que aquesta similitud que prediquem respon a uns orígens i evolucions mínimament assimilables, que passen, no caldria sinó, per una, diguem-ne compartició de funcions, inserides en el marc del tracte recíproc vinculat al deure de consell (amb un vessant eminentment *moral* i *polític*) i d'ajut (amb un vessant eminentment *material* i *econòmic*) ⁽¹¹²⁾, que, en definitiva, permet de veure la celebració de l'assemblea com una presa de contacte (i de temperatura) entre el monarca i els seus súbdits. I això és així en tot l'occident medieval ⁽¹¹³⁾.

111 La utilització d'aquests dos conceptes respon al fet que les reunions no sempre eren reflex d'una confluència d'interessos, sinó que hi podia haver, i hi havia, situacions -bé o menys greus- de crisi.

112 V. les consideracions que faig a propòsit d'això en l'apartat dedicat al donatiu. Amb tot v. MARTÍNEZ MARINA, *Teoría ...*, p. 654 (qui hi vincula l'origen de l'assemblea), PÉREZ-PUEDES, p. 15-41 (com a fonament jurídic de la institució) i 43-59 (crítica de les tesis de trencament del dit deure), FOLE, "Le régime monarchique ...", p. 268 es refereix al que ell anomena noció antiga del *consensus fidelium*, BASKINS, *The growth ...*, p. 31-34. Sembla que el principi altomedieval del consens es perllonga fins al cor del renaixement jurídic ("... dico vobis quod si imperator velit contra sui capituli condere legem potest, sed verum est quod nos suos est quod cum consilio vocatis proceribus statuit ...", BELLAPERTICA, *Lectura super prima parte codicis*) [citada per a COSTA, *Jurisdictio ...*, p. 192].

113 V. el parlament de 1416 on el rei demana consell i ajuda (BAS, *Cortes ...*, XII, p. 2, 4, 5, 9 i 20). Els estaments, dintre del joc dialèctic, també ho expliciten, p. ex., a la cort de Sant Cugat i Tortosa de 1419-1420 (BAS, *Cortes ...*, XII, p. 107). Quant als territoris francosos, BARRON / YEMMAL, "Gouvernés et gouvernants en France ...", p. 106.

Quant a les anomenades atribucions (114) de l'assemblea, cal tenir en compte que és relativament habitual de comprovar que no se'n solia intentar de fer-ne una enumeració, almenys, fins al segle passat (115), i que cal no perdre de vista l'horitzó polític que amara la vida de la institució (116). Per contra, els tractadistes es conformaven a anar analitzant diversos aspectes de l'actuació de la cort. Amb tot, sí que hi ha unes grans línies que marquen els marges de competència de les assemblees estamentals, si més no peninsulars, reconduïdes al doble vessant de limitació de la creació del dret per part del monarca

114 CILISSEU ("Les états généraux des Pays de par deça ...", p. 292, "Les états généraux en Belgique ...", p. 410; *Le régime représentatif ...*, p. 106) es refereix a les atribucions dels estats generals (els quals no han assolit el reconeixement d'una competència pròpia) com aquelles dels estats provincials transposades a un pla més general, ja que la seva competència és *très variable* i depèn de factors ocasionals. Ja hem indicat que DENIS ("The Hungarian ...", p. 301-302) s'ocupa dels greuges no pas quan tracta les atribucions de la cort sinó quan hi fa del procediment. També tenim una posició eclèctica (SECUREY, *Les états de Languedoc ...*, p. 25) que considera que

"Les doléances et remontrances des Etats constituent moins une de leurs attributions que l'une des formes d'exercice de l'ensemble de leurs compétences".

115 Per al nostre cas, v. el tractament cumulatiu que hi donen COBLEU / PELLA, *Las Cortes ...*, p. 95 ss. Respecte al Regne de Castella, PÉREZ-PÉREZ s'hi refereix, amb atenció casuística, com a *activitats* (*Cortes de Castilla*, p. 111-151). Per al cas anglès, v., p. ex., HAYLAND, "English Law, 1307-1600", p. 129; PLECKNETT, "Parliament", p. 196; RICHARDSON / SAYLES, "The Parliaments of Edward III", p. 75-76. Quant als estats particulars francesos, v., p. ex., TIBRAL / CASTALDO, *Histoire des institutions publiques ...*, p. 403.

116 Aquesta consideració ha estat ABYEN ("Las Cortes de Navarra ...", p. 587) a afirmar: *"Y como los intereses políticos cambian, la esencia y atribuciones de las cortes son asimismo cambiantes"*.

mitjançant les diferents fórmules de legislació de cort, i al control que els permet la dinàmica dels greuges en funció de les queixes presentades contra l'actuació del rei i dels seus oficials, si bé cal precisar que es distingeix entre els segles moderns, marcats -com hem vist- per l'obra de Bodin, i els baix-medievals (¹¹⁷).

Però, així entesa la situació, els greuges de la cort general de Catalunya no esdevenen un mitjà de control (¹¹⁸) únic dintre d'un panorama comparat; al Principat mateix hi ha una via per a controlar l'observança de les normes, que no hi hagi contrafeccions, ni provisions oposades (¹¹⁹); a Aragó i València, ja ho hem vist, es fa servir, principalment, la via de greuge (¹²⁰); a Castella, d'una banda, el *contrafuero* (¹²¹), de l'altra, l'*obedézcase pero no*

117 IGLESIA FERRERAS, *La creación del Derecho ...*, 3, p. 591

118 Sí que són un mitjà de pressió valuós, però tampoc únic (v. OLEARY, *La cort general ...*, p. 122-135, "Organització i atribucions ...", p. 17, 20).

119 V. GAY, "Eficàcia de les normes ...", p. 530-542; "La creació del dret a Cortes ...", esp. p. 92-96.

120 S'ha acostumat a parar més atenció al cas aragonès, probablement per l'especial configuració que representa la figura del *Justicia Mayor* com ha jutge intermedi (equidistant?) entre el rei i les Cortes; v. BONET, *Procesos ante el Justicia de Aragón*; FALLEN, *Antecedentes aragoneses de los juicios de amparo*, p. 9-63 esp.; i les obres (clàssiques) que citen; quant al procés que culminà en les Cortes de Tarazona el 1592, v. la tesi de Xavier GIL PUJOL; i la introducció que fa a l'edició anastàtica de Luperco Leonardo de Argensola, *Información de los sucesos del Reino de Aragón en los años de 1590 y 1591*, Zaragoza (Edicions de l'Austral / El Justicia de Aragón) 1991, p. VII-XLVIII.

121 BENEJIO, "La idea medieval de contrafuero en León y Castilla".

se cumpia (122); a Navarra, els *contrafueros* i la *sobrecarta* (123); a Guipúscoa, Biscaia i Alaba, el "*pase foral*" (124). Mecanismes que comparteixen la característica de tendir a controlar l'activitat del monarca (125), i que coexisteixen amb d'altres de paral·lels propis de l'estructura política, des del que podríem anomenar, òptica interna (126).

Atribucions judicials de la cort

L'autoritat de l'*Usatge Iudicium in curia datum* permetia a CALLÍS afirmar obertament, ho i descansant en l'habitual i acceptada identificació entre la *cúria* i la

-
- 122 CONZALEZ ALONSO, "La fórmula 'obedézcase pero no se cumpia' en el Derecho castellano de la Baja Edad Media".
- 123 SALCEDO, "Contrafueros y reparo de agravios", i "Historia del derecho de sobrecarta en Navarra", en *Príncipe de Viana*, 1969, p. 255-263.
- 124 GOMEZ RIVERO, *El pase foral en Guipúzcoa en el siglo XVIII*.
- 125 IGLESIA FERRIBÓS, *La creación ...*, 3, p. 632-633.
- 126 No es refereixo a actuacions de justícia com el *lit de justice* [S. HANLEY, *The Lit de Justice of the Kings of France. Constitutional Ideology in Legend, Ritual and Discourse*, Princeton (Princeton Univ. Press, = "Etudes présentées ... LXV") 1953], sinó a la *visita* (CARRIGA, "Control y disciplina de los oficiales públicos ...", i "Observaciones sobre el estudio de las chancillerías ..."), o el fet de *purgar taula* (LALINDE, "La Purga de Taula"), així sense al·ludir a les disposicions de les CADC sobre aquests aspectes: de 1299 *Ordenas e statuta que si nel feyt* (3CADC, 1,8,1,5 [f. 400]) i de 1291 *Tota mala feta* (3CADC, 1,9,13,4 [f. 417]).

cort ⁽¹²⁷⁾, que a la cort general es feien judicis ⁽¹²⁸⁾. A més, ell mateix havia assenyalat que la cort es podia assimilar al consell papal, episcopal o arxiepiscopal, perquè -també- a la cort es tractava de judicis i de la reformació de tota la terra catalana ⁽¹²⁹⁾. Tot seguit tornarem sobre aquesta qüestió.

Els punts al voltant dels quals girava el descabdellament de la cort

La cort general es desenvolupava d'acord amb unes pautes de procediment basades principalment en el costum i en la tradició ⁽¹³⁰⁾- que ens podrien fer considerar-la summant formalista ⁽¹³¹⁾, casuista, amb un criteri

127 Fenomen que arrenca de la identitat de termes en llatí (*curia*) i català (*cort*) per designar la mateixa institució, ja en la llengua mare servia també per a designar (com en la llengua romànica) l'òrgan assessor del monarca a l'alta edat mitjana. Recordeu, de passada, que l'usatge citat fou inclòs, precisament, en el títol "De celebrar corts" de les CADG, precisament per aquesta assimilació. V., a tall d'exemple, SARROVIRA, *Cerimonial ...*, f. 1-2 (del proemi).

128 *Extragravatorium curiarum ...*, f. 25 ("quia in curia fiunt iudicia").

129 *Extragravatorium curiarum ...*, f. 25, § 3.

130 Sabem que hi ha assemblees, com la Sejm polonesa, que han existit més de tres segles i no han tingut disposicions que els regulessin el procediment fins a la fi de llur període vital, ja que descansaven en una lenta pràctica evolutiva, simplement modulada per disposicions puntuals (KUTYEM, "Parliamentary Procedure ...", p. 21). Aquest cas pot ser considerat, als nostres ulls, pròxim al català.

131 El procediment es basava essencialment en el costum i en la tradició, com acabo de dir. No solament l'aspecte protocol·lari fou el transmès d'una manera més evident atjançant algunes obres de l'edat moderna (Peguera, Sarrovira, etc.), sinó que també hem localitzat alguns exemplars de formularis manuscrits, elaborats amb aquesta mateixa finalitat: ACA, CE, Numerials, 54. També Biblioteca de Catalunya, ms. 2126 (conté un resum de l'*Extragravatorium* de CALLIS, i dos copiats models de

d'actuació sectorial i, a voltes, gairebé sacral (132). *Formalista*, perquè es troba amb el pes de la tradició i els precedents, i cal salvar sempre les garanties formals necessàries (133), com sempre s'ha fet. *Casuista*, perquè compta -per la mateixa manca d'unes normes de procediment explícitament preestablertes- amb una dinàmica d'actuació que permet una *summa* flexibilitat en el tractament dels afers, (sempre dins d'unes línies mestres generals) una gran adaptació al cas concret. *Actuació sectorial*, perquè les llargues sessions de la reunió de cort (134) es produïen per l'organització funcional pròpia de la cort: reunió per estaments dels membres, en estances separades, llevat de les

documents propis de la cort general, amb la finalitat de constituir-ne un breviar, probablement); *BHM*, ms. 18757-8 (que és, segons l'inventari de sala, un "Ceremonial de las cortes acordadas celebrar en Barcelona en 1701"); *BUCV*, ms. 164, volum miscel·lani que conté obres de Sarrovira, Serra, Casanate, Torner, i un "Tratado de las Cortes de Cataluña dividido en tres libros"; [quant a les corts navarreses, v. els publicats per: *BUCI*, "Las Cortes de Navarra a través de sus formularios", en *ANDE*, 29 (1958), p. 513-540, i per *IDOATE* en *ANDE*, 2ª (1958); quant al parlament anglès *RICHARDSON / SAYLES*, "Parliamentary documents from regularies"].

132 A Anglaterra, al parlament de 1401, el *speaker* va comparar els procediments parlamentaris amb la celebració d'una missa (*KANTOROWICZ*, *Los dos cuerpos ...*, p. 219). Gairebé contàniament, entre 1398 i 1405 (i a tot estirar abans de 1413) s'escrivia en terra de parla catalana un sermó al·legòric sobre la mort de Jeucrist dit *Les corts generals de Jerusalem*, bo i prenent de la institució estamental algun aspecte que, degudament adaptat, permetria d'assolir el resultat buscet literàriament.

133 En podria ser un exemple il·lustrador el fet que en l'oferta del donatiu, els estaments fan constar una i altra vegada que la concessió del arvei és una liberalitat que és atorgada graciosament -com veurem-, i que no els podrà ser mai exigida al·legant com a precedent una oferta concedida anteriorment.

134 A diferència de les reunions del parlament anglès, que duraven poques setmanes.

sessions conjuntes d'obertura i de cloenda, i - excepcionalment- d'algun esdeveniment assenyalat (135). Aquesta peculiaritat comportà un hàbit concret d'establir i de mantenir relacions (que generava una determinada dinàmica a un ritme també determinat): a través de diversos càrrecs i comissions de caràcter estable (136) i, quan calia de càrrecs i comissions extraordinaris (137).

Amb tot, els diversos estadis per on calia que passés el desenvolupament de la cort responien al fet que "la cort general de Catalunya és un tot interrelacionat, bastit sobre l'ús i el costum, i que tenia un mecanisme de funcionament lent però calculat, la qual cosa suposava que si hom en forçava el mecanisme, corria el risc de desballestar la institució" (138).

Val a dir que les esmentades pautes de procediment descansaven en una, diguem-ne i considerem-la estructura processal bàsica ineludible, sense la realització de la qual es podria dir que no hi havia cort, tot i que podia anar acompanyada d'altres elements *no essencials*, de tipus conjuntural (139).

135 Possen per cas el jurament del primogenit.

136 Com ara els promovedors, els tractadors, els provisors de greuges, els encarregats de les constitucions (a voltes dits constitucioners), etc.

137 Com ara una ambaixada per solucionar una qüestió concreta.

138 OLBART. *La cort general ...*, p. 217. V. també OLBART, "Organització i atribucions ...", p. 24.

139 Aquesta estructura bàsica podia, doncs, veure's completada (o sofrir-ne les interferències i alteracions) per la marxa dels esdeveniments i per les correlacions de forces d'un moment determinat

La delimitació conceptual dels elements essencials per determinar què conforma una institució concreta no sempre és compartida per la historiografia. En bona mesura la resolució de la qüestió no es pot deslligar d'altres punts que ja hem esmentat, com ara la finalitat de la cort (140). En el cas anglès (141), cal destacar, tant per l'originalitat com per l'aprofundiment -de les tesis de MAITLAND (142)- i pel renovellament d'enfocaments que han suposat (i generat) els treballs de RICHARDSON i SAYLES (143). Partien, en bona

140 V. les consideracions fetes a propòsit de l'ordre dels debats de la cort.

141 Constitueix una de les aportacions més interessants, rellevant i coherent de la historiografia anglo-saxona, un cop superada l'etapa que podríem denominar de preeminència dels postulats de l'obra, estesa a revisió, del bisbe STUBBS (*The constitutional history of England in its origin and development; Select charters and other illustrations ...*, i CAN, "Stubbs seventy years after"). Una altra visió en MYERS, "The English Parliament and the French ...", p. 150. Els revisionistes han estat, sobretot, els deixebles de MAITLAND, els quals li han fet dir coses que mai no va arribar a insinuar (CUTTINO, "Medieval Parliament ..." p. 696). V., també, EDWARD, *Historians and the English parliament*.

142 Així ho destaca MILLER, "Introduction", p. 2. Amb tot, ultra la seva història conjunta amb POLLOCK (*The history of English law before the time of Edward I*), algunes replegues d'assaigs (*Maitland. Selected essays*, editats per HAZELTINE *et alii*; o *Selected historical essays of F. W. Maitland*, presentats per CAN) o un parell d'obres menors no exemptes d'interès (*Equity. A course of lectures*, i *Justice and police*) les parts més interessants de la seva producció provenen de *The Constitutional History of England*, de la "Introduction to Memoranda de Parlamento", i de la seva introducció a la versió (reduïda) de GIERKE, *Political theories of the Middle Ages*. Una reflexió sobre aquesta qüestió en el seu "English law, 1307-1600", p. 122.

143 Es precisament a partir del tercer decenni d'aquest segle que s'inicien una sèrie de treballs, de primer, per part de SAYLES ("Representation of Cities and Boroughs in 1268" el 1925; "Parliamentary Representation in 1294, 1295, and 1307", el 1926; "The Guardians of Scotland and a Parliament at Rutherglen", el 1927), després amb

mesura, de la preocupació per aconseguir esbrinar què significava el parlament per als anglesos del moment. A partir d'una divisió de caràcter operatiu entre aquells aspectes o funcions que es produïen en tots i cada un dels parlaments, que ells consideren i nomenen *essencials* (144) - és a dir, que s'hi havien de produir, necessàriament, perquè

RICHARDSON ("The Origins of Parliament", el 1926) i, ja, des d'aleshores, gairebé sempre conjuntament. Cal tenir en compte, però que SAYLES publicà tot sol "The Sources of Two Revisions of the Statute of Gloucester, 1278" el 1937, "Medieval judges as legal consultants" el 1940, i "The Seizure of Wool at Easter 1297" el 1952. Pel seu costat RICHARDSON publicà "The commons and medieval politics" el 1945. Des d'aleshores, el 1929 publicuen "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", "The early records of the English parliaments. The English parliament of Edward II", "The Parliament of Carlisle 1307. Some New Documents" i "The Scottish Parliaments of Edward I", el 1929 "The Irish Parliaments of Edward I" i "The early records of the English parliament. The Exchequer Parliament Rolls and Other Documents", entre 1930-1931 "The King's Ministers in Parliament, 1272-1307" i "The Parliaments of Edward III", el 1932 "The King's Ministers in Parliament, 1307-1327" i "The King's Ministers in Parliament, 1327-1377", el 1933 "The Provisions of Oxford a forgotten document and some comments", el 1934 "The parliament of Lincoln, 1316" i "Parliamentary documents from formularies" el 1935 "The Custody and Publication of the Parliament Rolls", el 1937 "The Clergy in the Easter Parliament, 1255", el 1954 "The early statutes", el 1961 "Parliaments and Great Councils in Medieval England", i el 1967 "The earliest known official use of the term 'parliament', a més d'alguna obra monogràfica. Elur producció denota una trajectòria de dedicació als temes relacionats amb la història parlamentària. Des d'una posició, dirien-ne, *qualitativa*, que arrencava de MAITLAND es desplaça el fins llavors centre de gravetat de la institució i s'acaba desembocant en un plantejament estrictament *tècnic* per tal d'establir *quines* eren les *funcions* (essencials) de la institució.

144 Concepte que prenen de MAITLAND, tot i que en canvien subtilment l'aplicació. Si ell deia que la funció 'principal' o 'primera' del parlament era administrar justícia, RICHARDSON / SAYLES diuen que n'és l'essència'. V. també EDWARDS "Justice in early ...", p. 280

una determinada reunió rebés el nom de *parlament* (145)-, i d'aquells altres aspectes i funcions que només hi apareixien ocasionalment, que ells consideren i anomenen *no essencials* -els que no s'havien de produir en cada reunió-, acaben per concloure, consegüentment, que el nucli de l'assemblea raïa, doncs, no en la legislació aprovada, no en els donatius concedits o en els impostos votats -que constituïrien, dins de la seva lògica, parts no essencials de la reunió-, sinó en l'administració de justícia (*dispensing of justice*) per part del rei o d'aquell que representés especialment el monarca (146).

Aquesta darrera funció en conformaria la part essencial a la qual es podrien afegir alguns dels aspectes no indispensables citats anteriorment (147). Per a ells, l'administració de justícia seria la part del desenvolupament procedimental del parlament que més

145 Criteri contestat per EDWARDS («Justice in early . . .», esp. p. 245), segons el qual els oficials reials esperaven trobar en cada parlament dues coses d'una banda: peticions (és a dir, justícia); i, de l'altra, *grosses besognes*.

146 Amb perspectiva, HILLER («Introduction», p. 2) pot afirmar, ho i reflectint la polarització que ha suposat dita aportació en la manera d'abordar la qüestió, que *Since dispensing of justice was the essence of parliaments, parliament was already a formalized institution. Here is the hear. of the modern debate*.

147 RICHARDSON / SAYLES, «The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I», p. 133. EDWARDS («Justice in early . . .», p. 283) ja notà que no cal que en cada reunió hi hagi matèries de legislació, d'impostos, etc. Per a NYERS («The English Parliament and the French . . .», p. 150) això no significa que atribucions de tipus financer, polític, administratiu i legislatiu sigin les més importants.

interessaria la gent coetània ⁽¹⁴⁸⁾, dea dels litigants i clerks, fins als *Englishmen living between 1272 and 1327* ⁽¹⁴⁹⁾. En canvi, per a EDWARDS, també hi hauria un interès d'aquesta gent pels grans afers del regne, i no únicament per les qüestions de justícia, en ocasió de la celebració de l'assemblea ⁽¹⁵⁰⁾.

En síntesi, per a RICHARDSON / SAYLES, gairebé tot allò que per a nosaltres és peculiar, definidor i característic de l'assemblea catalana, per a ells no ho és tant. Per a ells, únicament és essencial per a la celebració d'un parlament ⁽¹⁵¹⁾, o dit amb unes altres paraules, suprimides les *superfluitats* com ara legislació, taxació ⁽¹⁵²⁾, etc., allò que roman essencial d'un parlament és precisament l'administració de justícia (*the dispensing of justice*) per part del rei o d'algué en nom seu ⁽¹⁵³⁾. De fet, suposer el

148 En la mateixa línia que Mc ILMAIN, *Medieval estates*, p. 677 i POLLARD, *The evolution of Parliament* . . ., p. 42-43.

149 RICHARDSON / SAYLES, "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", p. 129.

150 EDWARDS, "«Justice» in early . . .", p. 295.

151 V. els seus "The Origins of Parliament", i "The earliest known official use of the term 'parliament'", a més de l'assaig de delimitació que fan a la part inicial del seu "The parliaments of Edward III", i, sobretot, el seu "Parliaments and Great Councils in Medieval England". Quant a l'extensió -impropià- del terme, v. el seu "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", p. 150.

152 Esferes en què, com veurem en el seu moment, al segle XV s'hauran desenvolupat funcions especialitzades, RICHARDSON / SAYLES, "Parliaments and Great . . .", p. 21.

153 RICHARDSON / SAYLES ("The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", p. 133) són contundents:

corol·lari d'una sèrie d'aportacions ⁽¹⁵⁴⁾ i d'influències passades per una nova òptica ⁽¹⁵⁵⁾.

A principis dels anys '50 aquesta qüestió ja mereixia un treball de síntesi per part del professor J. G. EDWARDS ⁽¹⁵⁶⁾, tot i que se sol prendre com a punt de partida per arrencar, l'anàlisi de MAITLAND dels "Parliamentary rolls" en què accentuava la presència de material referent a l'audiència de peticions i a la vista de demandes en la documentació parlamentària ⁽¹⁵⁷⁾. En un sentit estricte, i atesa la mateixa divisió física del seu treball, sembla evident que la denominació "afers judicials" es referia,

"We would, however, assert that parliaments are of one kind only and that, when we have stripped every non-essential away, the essence of them is the dispensing of justice by the king or by someone who in a very special sense represents the king, these other things these non-essentials of representation, legislation, and taxation may be added to this essence, but they may be and not infrequently are found in other meetings which are not parliaments"

Altres casos RICHARDSON / SAYLES, "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward II", p. 79-90, "The parliaments of Edward III", p. 72-73, "Parliaments and Great ...", p. 30, i p. 34, 35.

154 P. ex., en relació a la legislació aprovada, PLUCKNETT, "Parliament", p. 235

"It is undeniable that parliament seriously endeavored to amend and strengthen the administration of justice". [A propòsit d'aquesta observació, l'editor d'aquell treball, Miller, n'actualitza les referències bibliogràfiques amb diversos treballs, alguns de Sayles; vegeu-les en FRYDE / HILLER (eds.), *Historical studies* ... I, p. 364].

155 Així, davant del corrent que tractem hi ha qui, com POWICKE (*The thirteenth Century, 1216-1307*, = vol. 4 de la *Oxford History of England*, ed. G. N. Clark, Oxford 1953, p. 538-539) que advoquen per una ampliació d'horitzons, que vagi més enllà del que són estrictament les atribucions judicials (citats per CUTTING, "Medieval parliament ...", p. 682-683); i és precisament aquest darrer autor qui continua la línia de POWICKE i posa l'èmfasi en el fet que hi ha també aspectes *polítics* importants en el parlament.

156 "Justice in early English parliaments", *passim*.

157 MAITLAND, "Introduction to Memoranda de Parlamento, 1305", p. 133.

bàsicament, al segon dels aspectes, és a dir, als *pleas*, que sovintegen en els documents, si més no, des de 1305 (158). En distingir entre el sentit estricte dels *afers judicials* (*judicial business*) i el que anomenava *l'audiència de peticions* (*hearing of petitions*) ja s'adonà, perquè matisava l'afirmació per tal d'evitar malentesos i ambigüitats, que la frontera que delimitava tots dos àmbits no era gaire (per no dir gens) fàcil de determinar (159).

L'obra de POLLARD també afermava, a partir d'una posició, diríem-ne, *quantitativa*, les funcions judicials del parlament. Per a ell (160) -i per a RICHARDSON / SAYLES (161), en qui també es basava-, els parlaments d'Edward I administraven justícia, bo i recordant que el parlament és, en primer lloc, un alt tribunal, tot jugant, és clar, amb

155 MAITLAND, "Memoranda de Parlamento, p. 124-133, EDWARDS, «Justice» in early", p. 281.

159 Diu que '*is not very sharp*', MAITLAND, "Introduction to Memoranda de Parlamento, 1305", p. 124. Segons PLUCKNETT ("Parliament", p. 226) és precisament gràcies a les *petitions* que les parts "*could set in motion and direct the machinery of parliamentary judicature*".

160 Destaca també que la funció primerenca i més antiga n'era la judicial. *Evolution of Parliament*, p. 35-36, i arriba a manifestar-ho, fins i tot, d'una manera, diríem-ne, presumptuosa p. 42-43.

161 I és precisament amb aquest monarca, Edward I, i amb Edward II que RICHARDSON / SAYLES ("The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward I", p. 133; "The early records of the English parliaments. The English parliaments of Edward II", p. 78; "The parliaments of Edward III", p. 2) opinen que als ulls de la gent, si no als del rei i dels seus ministres, l'administració de justícia continuava essent *the prime purpose of parliament*.

els mots, i amb la denominació a l'hora d'expressar-se en llengua anglesa: a *high court of justice* (162).

El nostre plantejament, que no pretén ésser tan ambiciós com el precedent (163), considera que l'estructura de la cort compta amb un marge d'actuació força flexible i elàstic. Considerem que hi ha uns passos, bàsics (o essencials, o ineludibles) que calia observar per tal de poder considerar una cort general com a tal (164), al costat d'altres de més complexos o descabdellats (165).

162 És clar, per allò de la *High Court of Parliament*, vist, almenys des de 1305, segons sembla que destacava HAYTLAND, com la *highest court of justice*; tema tractat magistralment per Mc ILWAIN (*The High Court of Parliament and its supremacy. An historical essay on the boundaries between legislation and adjudication in England*), el qual, en opinió d'ELTON, *P. W. Maitle I*, p. 62, va extrapolar les opinions del seu mestre, i es limità a tractar (simplificadament) l'aspecte (únic) de tribunal més alt; CURRIES, *English Constitutional ideas ...*, p. 345. [se'n pot veure una síntesi en CAM, "Recent books ...", p. 413-414].

163 En part perquè ens manca una tradició historiogràfica equiparable, sobretot pel que fa als enfocaments, a la seva.

164 En bona mesura la qüestió no passa per destriar tot allò que és (o que pot arribar a ser) superflu, sinó per determinar els passos que els costanis reclamen (o els tractadistes, com Callís, prediquen) com a tràmits *propis* de l'assemblea.

165 Les variacions podien anar des de la simple interrupció prematura d'aquest procés "natural" fins a la complicació extrema i a l'encaïllament en algun d'aquests punts o en d'altres, invocant, en general, com a raó formal, qüestions de contingut de fons, o bé acollint-se al pretext protocol·lari més insignificant. P. ex., que la reina s'esté al mateix castell on se celebra la cort (BAR, *Cortes...*, XXII, p. 71-73). La reina Maria, a la cort de 1450-1453, accedeix a celebrar-la fora del castell, al monestir dels frares menors (BAR, *Cortes...*, XXIII, p. 73-75). Per a les dilacions que es produïren en la cort de 1358, vegeu J.M. FONS i CURÍ, "Un fogatjament desconegut ...", p. 342-344).

Així les coses, considerem que hi ha múltiples aspectes que són necessaris per tal que una cort es pugui celebrar, alguns dels quals són més evidents que d'altres, i alguns dels quals poden aparèixer més o menys emmascarats. Encara cal afegir-hi que n'hi ha que, precisament per això darrer, només seran esmentats i no els desenvoluparem.

Des d'un punt de vista d'anàlisi cronològic a hi hauria els estadis següents: la convocatòria (166) i el lloc de celebració de la cort (167), la proposició reial i la resposta dels estaments (168), l'elecció dels càrrecs (169),

166 En destaca l'exclusivitat per part del monarca CALLIS, *Margarita Fiscal ...*, f. 131, n. 28, per a BOSCH, *Sumari ...*, f. 296, qui es basa en Callis i en Oliba, es tracta d'una regalia "unida als ossos i a la corona". En els diversos territoris, BODIN, *Les six livres ...*, I, 8, p. 139. V. IGLESIA FERRERÓS, *La creació ...*, 2, p. 374, i 3, p. 592-596, OLEART, *La cort general ...*, p. 136 ss.; OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 19. V. també les consideracions que hi faig a propòsit del donatiu. V., també, COLMEIRO, *Cortes de los antiguos ...*, 12, p. 45-57; OLIVIER, *Histoire du droit ...*, p. 369. Destaca la importància de la convocatòria de l'assemblea quant a la transcendència que representa per a poder presentar els greuges, CHARLEVILLE, *Les états généraux de 1576*, p. 177.

167 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 18, 19. OLEART, *La cort general ...*, p. 75 ss.

168 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 16-17. OLEART, *La cort general ...*, p. 67 ss. Val a dir que -de les editades (en una monografia, més presidida pel valor literari del text que no per l'històric, tot i la seva utilitat)- la primera remunta a 1355 (ALBERT / CASSIOT, *Parlements a les corts catalanes*, p. 17-24, i correspon a la intervenció de Jaume des Far al parlament de Barcelona el 6 de juliol de 1355) seguida per un discurs de Pere III (A Montsó, l'11 de febrer de 1363, en ALBERT / CASSIOT, *Parlements a les corts catalanes*, p. 24-26). Els tractadistes, ja donen per fet que la reunió de la cort comença amb la intervenció del rei -una de les poques en què feia acte de presència davant dels estaments aplegats conjuntament-, que indica l'inici veritable de la cort. Aquesta data és la que ha de servir com a *termini inicial* de la designació de la cort de què es

l'habilitació (170), la satisfacció dels greuges (171), la legislació (172), el donatiu (173), i la cloenda (174), tot sota la immanent presència dels diversos mitjans de pressió (175), entre d'altres factors tradicionalment considerats transcendents per la historiografia, com els orígens de

tracç, i no pas la data en què s'inicien les actuacions que portaran a la realització de la cort, com ara podria ser lliurar les cartes de convocatòria, el termini final serà determinat per la data de llicència, i, si no n'hi ha, per la de la darrera prorrogació. Era contestada -més o menys formulàriament, segons els casos- pels estaments, normalment era el president de cada estament, però, a voltes, llevat que es tractés de corts generals de tota la corona -on solia contestar un prelat aragonès-, responia el president de l'estament eclesiàstic en nom de tota la cort.

- 169 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 20. OLEART, *La cort general ...*, p. 112 ss.
- 170 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 20. Sobre la transcendència de l'habilitació, v. també les consideracions que hi faig en la recensió que publico en *ANDE*, LIX (1990).
- 171 V. el capítol dedicat al marc legal.
- 172 L'aspecte de la legislació no serà tractat directament en aquest treball, si que es parlarà atenció, però, a les relacions que hi ha entre el dit vessant i els greuges o la concessió del donatiu. Amb tot, ja me n'he ocupat en OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 21, OLEART, *La cort general ...*, p. 167-197, però basant-me en CAY ESCODA, "Eficàcia de les normes a la tradició jurídica catalana des de la baixa edat mitjana fins al Decret de Nova Planta"; i "La creació del dret a Corts i el control institucional de la seva observança". V., també, IGLESIA FERRERÓS, *La creació ...*, 3, p. 592 ss.; i, quant al marc doctrinal, FERRÓ, *El Dret Públic ...*, p. 231, 295 ss.
- 173 V. el capítol dedicat al marc legal.
- 174 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 22. OLEART, *La cort general ...*, p. 197-198.
- 175 OLEART, "Organització i atribucions ...", p. 17-20. OLEART, *La cort general ...*, p. 122 ss.

l'assemblea (176), la diferenciació respecte a d'altres tipus d'assemblea (177), la composició dels braços (178), l'assistència (179), la representativitat (180). etc.

Per a nosaltres, perquè una cort pugui ser considerada com a tal en aquest treball, cal que vagi de la proposició a la cloenda, és a dir, que compleixi el que considerem que és

176 OLEARY, "Organització i atribucions ...", p. 23. OLEARY, *La cort general ...*, p. 11 ss.

177 OLEARY, *La cort general ...*, p. 25 ss.

178 OLEARY, *La cort general ...*, p. 51 ss.

179 OLEARY, *La cort general ...*, p. 55 ss. V. també les consideracions que hi faig en la recensió que publico en *AHDE*, LIX (1990).

180 OLEARY, "Organització i atribucions ...", p. 23. V. també les consideracions que hi faig en la recensió que publico en *AHDE*, LIX (1990). OLEARY, *La cort general ...*, p. 99 ss. Tot i les vacil·lacions que s'observen en l'evolució de la composició de les distintes assemblees estamentals, s'acostuma a acceptar i a donar per bo, normalment, que els assistents que s'hi reuneixen conformen una estructura que s'identifica, a través de la teoria de la representació, amb la totalitat dels components de la realitat política de què es tracta. Ens trobem, doncs, que, una vegada més, el discurs polític-jurídic se superposa a la realitat de la qual forma part i provoca, en conseqüència, que el col·lectiu social hagi d'assumir molt probablement i ocasionalment, a contrària, la construcció teòrica que els embolcalla. Així, no és estrany de trobar múltiples manifestacions, a voltes provinents de membres dels diversos estaments, a voltes -però menys- provinents dels cercles monàrquics, que il·lustren, en distintes èpoques i àmbits geogràfics, on s'afirma, que són precisament els allí reunits les persones que representen la totalitat que n'és absent. És per això que el rei reunit en corts, seguint CALLIS (*Extragravatorium curiarum ...*, cap. 2, n. 3 i 4 [f. 5]) i O'LEA (*De iure fiscal ...*, cap. 1, n. 12 [f. 6]), s'ha d'entendre, segons BERAUD (*Discurso breve sobre ...*, f. 22v), que el rei està reunit amb la universitat de Catalunya, i, doncs, que li basta el consentiment de la major part dels tres braços.

el seu cicle vital ⁽¹⁸¹⁾, i tot fent-ho compleixi també la satisfacció dels greuges, la legislació i l'oferta del donatiu.

La matisació que suposa establir un grau qualitatiu a partir de l'audiència de peticions entre, d'una banda, les *funcions judicials* (descripció usada a voltes indiscriminadament) i, de l'altra, l'*administració de justícia* (o simplement *justícia*), en la mesura que no sempre oir peticions generava una actuació judicial, permet a MAITLAND ⁽¹⁸²⁾ de distingir, bàsicament, entre aquelles peticions que demanaven *justícia* i aquelles que merament demanaven *favors*; en d'altres paraules, entre les que podríem anomenar *via de justícia* i *via de gràcia* ⁽¹⁸³⁾.

La via de gràcia

Força més nombroses que no l'altre tipus de peticions, no han de ser menystingudes. Les respostes que s'hi donen difícilment poden ser encabides sota la denominació global de *justícia*. A més el fet de *demanar* (*petitioning*) no era, o no havia de ser, necessàriament, un procediment judicial o

¹⁸¹ És evident i són conegudes reunions de cort general i d'altres assemblees que no fan bona fi, des d'aquest punt de vista. Al marge del parlament de 1416 (RAE, *Cortes ...*, XII, p. 49), o de reunions irregulars com la cort de 1515, el paradigma n'és, potser per la transcendència del moment, el doble intent de 1626-1632.

¹⁸² MAITLAND, "Introduction to Memoranda de Parlamento, 1304", p. 115.

¹⁸³ V. De BROS, *El Consejo de ...*, p. 345-348; i el recent "El ejercicio de la gracia regia en Castilla entre 1250 - 1570 ..."

quasi-judicial (184), tot i que sí que se'n pot afirmar que generava la major part dels afers judicials de què s'ocupava el parlament (185). Per a RICHARDSON / SAYLES, tot i que se sol llicitaven gràcies, consideren que hom aspirava a obtenir justícia (186). És cert, però, que la dificultat de discernir clarament què constituïa una petició de dret i què una de gràcia, l'únic que feia era incrementar i afavorir el marge de discreció del rei i dels seus oficials (187).

La via de justícia

Pot trobar suport en la descripció (188) de parlament de l'*Epítome* del *De legibus*, comunament dit *Fleta*, que reflecteix la visió de la institució al temps d'Edward I (189) i en recull la (doble) visió com a alt tribunal de

184 En temps d'Edward I, les peticions (pel que sembla, poc ateses) eren essencialment peticions de gràcia. BASKINS, "Three early petitions . . .", p. 315, i en *The Growth . . .*, p. 21, es refereix específicament al *petitioning for favors and for remedying wrongs*"

185 EDWARDS, "«Justice» in early . . .", p. 281.

186 Parliaments and Great Councils . . . , p. 38

"In all these cases, although the litigant asked for grace, he wanted justice".

187 Aquesta circumstància no passà desapercebuda a HAITLAND, Introduction to Memoranda . . .", p. 115, [Parcialment, també, HILLER, Introduction", p. 4].

188 Més que no pas definició, segons EDWARDS («Justice» in early . . .", p. 282), ja que n'hi ha una definició anterior, del 1255.

189 Correspon a *Fleta*, II. 2, la recull LEVY-SOLMAN, *The English legal tradition . . .*, p. 214. Encara que pocs lustres després sembla que ja no recollia algun aspecte tan fidelment com era d'esperar, v., a propòsit d'aquesta qüestió, l'argumentació que fa EDWARDS («Justice» in early . . .", p. 286-288) per situar el capítol 29 de les Ordenances de 1311.

justícia i creador de normes ⁽¹⁹⁰⁾ dintre del que podrien anomenar "doctrina legal". Si, a més a més, tenim en compte que s'ha argumentat, no sense crítiques, per part de POLLARD ⁽¹⁹¹⁾ i de RICHARDSON / SAYLES ⁽¹⁹²⁾ que l'administració de justícia és un dels motius principals que fa que els súbdits demanin al monarca la celebració del parlament. Sembla, però, comunament acceptat que el nombre de peticions, sovint elevat, que es presentava als parlaments comportà que la institució es veiés implicada en afers judicials ⁽¹⁹³⁾.

Les tasques relacionades amb l'administració de justícia en ocasió de la celebració del parlament comportaven, doncs, una activitat considerable. No ens ha de sorprendre, per tant, que els mecanismes que es van arbitrants per despatxar el paperam es puguin veure com un comportament presidit per una actitud reduccionista. Decisió que consistiria, bàsicament, en una reconducció cap als canals adequats i en funció de la matèria de les aspiracions presentades ⁽¹⁹⁴⁾, que en última instància, perseguiria una

190 A més de Mc ILWAIN, *The high court ...*, p. 195-202 esp.; v. POLLARD, *Evolution of parliament*, p. 20-43. V., també, més amunt.

191 En *Evolution of parliament*, p. 24-25; posició criticada per EDWARDS («Justice» in early ...», p. 282-284) qui no dubta a qualificar-la d'unconvincing; addueix que descriuen les funcions del parlament en el sentit més ample possible dels termes, els quals sens dubte inclouen, però també excedeixen, l'administració de justícia.

192 P. ex., RICHARDSON / SAYLES, "Parliaments and Great Councils ...", p. 2.

193 MAITLAND, "Introduction to Memoranda de Parlamento, 1305".

194 Sigui el canceller, o els judges, amb el consell d'alguns oficials, MAITLAND, "Introduction to Memoranda ...", p. 255-263; citat per EDWARDS, «Justice» in early ...», p. 281 i 287.

finalitat ben comprensible: reduir al mínim el conjunt de peticions que arribaven a ser presentades directament al rei i al seu consell (195). Amb tot, cal ser ben conscient que de bell antuvi el sol·licitant només té una expectativa i una ordre preliminar; no aconsegueix el que demana, sinó el correcte endegament de la qüestió suscitada (196). Però el que encara és més efectiu i important és que el mateix procés de conduir adequadament cada tipus de petició comporta, per la pura activitat, un procés paral·lel de selecció i de filtratge. El cas anglès, estudiat per RICHARDSON / SAYLES (197) mostra com una atribució del parlament (des dels temps medievals) la constant audició de peticions (privades), la majoria de les quals demanaven justícia, al costat d'altres manifestacions que confirmen aquest vessant de les facultats de l'assemblea.

I és precisament com una manifestació més de l'administració de justícia que fa el monarca en ocasió de celebrar cort que cal veure i inserir les reclamacions de greuges.

195 És una consideració comuna en la historiografia; v., p. ex., EDWARDS, "Justice in early ...", p. 284.

196 HAYLAND, "Introduction to Memoranda ...", p. 118.

197 "Parliaments and Great Councils ...", p. 42-43. És perfectament extrapolable al nostre àmbit geogràfic, aquest aspecte

Capítol III: El marc legal (I)

SUMARI

El marc legal (I)

(A) El marc legal complet

Consideracions sobre les fonts

Consideracions sobre les normes

- I. Capítol de cort (VII) del rei Martí a la cort de Barcelona de 1400
- II. Capítol de cort (XVI) del rei Martí a la cort de Barcelona de 1400
- III. Capítol de cort (II) d'Alfons IV a la cort de Sant Cugat de 1419
- IV. Capítol de cort (I) de Ferran II a la cort de Barcelona de 1493
- V. Capítol (segon) de la concòrdia entre el rei Alfons IV i el braç eclesíastic, a Sant Cugat, el 20-oct-1419
- VI. El capítol (XXX) del rei Pere III en la cort de Perpinyà
- VII. El capítol (XXXVII) de Ferran II en la tercera cort de Barcelona de 1503

La transcendència global del marc legal lato sensu i la inclusió de les normes en les CABC